

PRILOG ŽIVOTOPISU HVARSKOGA KANONIKA ANDRIJE BARTUČEVIĆA (1584. - 1647.)

U prilogu su predstavljene neki već poznati, ali i do sada nepoznati podatci iz života hvarškoga kanonika Andrije Bartučevića (Andrea Bertuzzi), primarno na temelju historiografskih saznanja te njegove posljednje volje iz rujna 1647. pohranjene u Kaptolskom arhivu u Hvaru. Osim toga, naglasak u radu stavljen je na Bartučevićev utjecaj na neke aspekte ekonomskog, crkvenog, religioznog i kulturnog života u hvarskoj komuni krajem XVI. i prvoj polovici XVII. stoljeća. Na kraju se u prilogu u cijelosti donosi prijepis testamenta kanonika Andrije Bartučevića.

Ključne riječi: kanonik Andrija Bartučević; Hvar; hvarska komuna; katedrala; oporuka; rani novi vijek

Uvod

Hvarska patricijska obitelj Bartučević (*Bertucius, de Bertuciis, Bertucio, Bertuzzi*) ostavila je značajan trag u povijesti otoka Hvara, napose aktivnim djelovanjem nekih njezinih istaknutih pripadnika.¹ Iako nije bila domaćega podrijetla, već rodnom iz Apulije (Italija), jedan ogranak obitelji u hvarsku je komunu doselio početkom XV. st., a primljeni su i u hvarski patricijat. Pojedini članovi obitelji aktivno su sudjelovali u političkom, crkvenom, ekonomskom i kulturnom životu Hvara, ali i Dalmacije i Hrvatske, pa i šire od kasnosrednjovjekovnoga razdoblja pa sve do početka XIX. st. kada ova obitelj nestaje s povijesne scene. Jedan od

¹ O rodu Bartučević opširnije: Joško Kovačić, Bartučević (Bertucius, Bertuzzi), *Hrvatski biografski leksikon* (dalje: *HBL*), sv. 1 (A-Bi), Zagreb, 1983., 490. Ondje je navedena i opširna literatura vezana uz povijest ove obitelji.

izdanaka obitelji bio je kanonik don Andrija Bartučević (1584. - 1647.) koji je, obnašajući službu operarija² hvarske katedrale, ostvario veliki osobni doprinos u obnovi i izgradnji hvarske stolne crkve³ i nekih drugih crkava (sv. Marko u Hvaru, sv. Stjepan u Dubovici) i rezidencijalnih zdanja u komuni tijekom prve polovice XVII. stoljeća. Stoga će u fokusu ovoga rada biti razmatranje nekih aspekata njegova života i djelovanja na području hvarske komune temeljeno na objavljenim i neobjavljenim arhivskim vrelima i relevantnoj literaturi.

Literatura i izvori

O kanoniku Andriji Bartučeviću do sada se u historiografiji pisalo ponajviše s aspekta njegove kanonske službe operarija hvarske katedrale. Tako je Cvito Fisković u svojoj knjizi *Hvarska katedrala* dao poseban osvrt na Bartučevićev nadzor i nadgledanje majstorskih i graditeljskih radova u katedrali koje su tijekom prve polovice XVII. st. vršili prvenstveno korčulanski, ali i brojni drugi majstori s područja istočne jadranske obale, kao i Venecije.⁴ O rodoslovlju obitelji Bartučević (*Bertucius, de Bertuciis, Bertucio, Bertuzzi*) već je u historiografiji pisano u nekim općim djelima poput biografskoga leksikona⁵ ili hrvatske enciklopedije.⁶ Istaknuti istraživač hvarske povijesti Joško Kovačić detaljno je istražio povijest

² Termin „operarij“ predstavlja administrativnu službu zastupnika, odnosno upravitelja neke crkve i nadgledatelja njezinih dohodaka. Vidi: *Lexicon latinatis medii aevi Iugoslaviae*, vol. II, L-Z, redactionis praeses Marko Kostrenčić et al., Zagreb, 1978., 783.

³ Poznato je da je hvarska komuna u drugoj polovici XVI. stoljeća doživjela niz nesreća koje su utjecale kako na materijalnu tako i na demografsku destrukciju. U kolovozu 1571. grad Hvar, ali i druga mjesta u komuni - Stari Grad, Vrboska, Jelsa, uvelike su stradala zbog iznenadnog gusarskoga napada, pljačke i paleži pod vodstvom alžirskoga bega i turskog vazala Uluz-Alije i njegovih četa koje su u Hvaru u velikoj mjeri oštetile katedralu, franjevačku crkvu, dominikansku crkvu i gradsku jezgru. Potom je u Hvaru 1576. izbila epidemija kuge koja je decimirala stanovništvo, a 1579. dogodila se i eksplozija baruta na hvarskoj utvrdi iznad grada (Fortica), a tom je prilikom stradao i velik broj gradskih kuća. Usp. Joško Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, ciklostil, Hvar, 1987., 37, 133; Cvito Fisković, *Turski napadaj na Hvar 1571.*, *Čakavska rič* 6 (1976.), br. 2, 111-118; Grga Novak, *Hvar kroz stoljeća*, Zagreb, 1972., 106.

⁴ Cvito Fisković, *Hvarska katedrala*, Split, 1976., 26-42, 60, 84, 104-127. Treba istaknuti da je Fisković u prilogu navedene monografije objavio i pojedine dokumente iz Kaptolskoga i Biskupskoga arhiva Hvara i nekih drugih privatnih pismohrana koji se odnose pretežito na ugovore koje je Bartučević potpisivao s majstorima koji su radili na obnovi hvarske katedrale, njegovu korespondenciju i dr.

⁵ O rodoslovlju obitelji Bartučević vidi opširnije: *HBL*, sv. 1, 490.

⁶ Bartučević (Bertučević, Brtučević, Bertucius, Bertuzzi, u: *Hrvatska enciklopedija*, Zagreb, 1989., 642.

ove obitelji,⁷ ali i obitelji Grivičić s kojom su se kroz ženidbene veze Bartučevići povezali sredinom XVI. stoljeća.⁸ Budući da su Bartučevići od tada baštinili i glavninu imanja Grivičića, potomci Ivana Bartučevića (don Andrijina oca) u izvorima se nazivaju i Bartučević-Grivičić (*Bertuzzi-Griffico*).⁹ Genealogijom i posjedima obitelji Bartučević, između ostaloga, bavila se Anita Gamulin u svojoj studiji o gotičko-baroknoj kući Bartučević u predjelu Groda u Hvaru, s naglaskom na iscrpnu analizu ovoga vrijednog arhitektonskog zdanja.¹⁰ Joško Kovačić je u svojim publikacijama u nekoliko navrata donio podatke o samome kanoniku Andriji Bartučeviću.¹¹ Jedan kraći presjek života i djelovanja kanonika Andrije Bartučevića dao je i Ambroz Tudor,¹² dok je Joško Kovačić donio i neke ispravke Tudorovih netočnih navoda s obzirom na Bartučevićevu biografiju.¹³

Važan izvor za proučavanje i istraživanje društvenih, gospodarskih, pravnih i religioznih prilika i svakodnevice stanovnika dalmatinskih komuna predstavljaju oporuke koje ujedno pridonose stvaranju cjelovite slike svakodnevnoga života pojedinca u komuni i njezinu distriktu.¹⁴

U Kaptolskom arhivu u Hvaru pohranjena je oporuka hvarskoga kanonika Andrije Bartučevića.¹⁵ Ona je izuzetno značajan izvor za poznavanje života i djelovanja ovoga istaknutog crkvenog dostojanstvenika, ali i nekih širih aspekata religioznog, ekonomskog, kulturnog i svakodnevnog života hvarske komune krajem XVI. i u prvoj polovici

⁷ Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 131-140.

⁸ Isto, 114-115.

⁹ Baka kanonika Andrije (po ocu) bila je Marcela Grivičić (*Griffico*) koja se udala za Andrijina djeda Andriju Bartučevića. Imali su djecu Jerolimu, Jerolima, Nikolu i Ivana, koji je oženio Jelenu Kiškić. Usp. Joško Kovačić, *Zapisi o crkvama u Hvaru*, Hvar, 1982., 64; isti, *Iz hvarske kulturne baštine*, 115.

¹⁰ Anita Gamulin, Gotičko-barokna kuća Bartučević u Hvaru, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 33/34 (2009./2010.), 79-96.

¹¹ Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 35, 62, 276; Isti, *Zapisi o crkvama u Hvaru*, 214, 270-272

¹² Ambroz Tudor, Don Andrija Bartučević - zaboravljeni operarij hvarske katedrale (dalje: Don Andrija Bartučević), *Kruvenica* 13/IV, Hvar, 2010., 50-52.

¹³ Joško Kovačić, Dopune i ispravci. Don Andrija Bartučević - Zaboravljeni operarij hvarske katedrale (2), *Kruvenica* 14/IV, Hvar, 2010., 60.

¹⁴ O oporukama i oporučnom darivanju u dalmatinskim kasnosrednjovjekovnim komunama vidi: Zoran Ladić, *Last Will: Passport to Heaven. Urban Last Wills from late Medieval Dalmatia with Special Attention to the Legacies pro remedio animae and ad pias causas* (dalje: *Last Will*), Zagreb, 2012.

¹⁵ Kaptolski arhiv u Hvaru (dalje: KAH), sign. VIII d., 36. Oporuka don Andrije Bartučevića (dalje: Oporuka). Prijepis jednoga dijela njegove oporuke nalazi se u Biskupskom arhivu u Hvaru (BAH), kut. 202, fond: Bratovštine razne, Di documenti, testamenti, livelli et cessioni, testamentum de Andrea Bertuzzi, fol. 10rv.

XVII. stoljeća. Do sada su u historiografiji proučeni samo neki segmenti iz njegove oporuke, ali ona nije analizirana u cijelosti.¹⁶ Stoga je primarni cilj ovoga priloga detaljnom kvalitativnom analizom Bartučevićeve posljednje volje iznijeti one podatke koji su značajni za uvid u njegov osobni život, ali i njegov utjecaj na gospodarsku djelatnost, arhitekturu, umjetnost i svakodnevni život stanovnika hvarske komune i distrikta. Iz tog razloga smatramo važnim na kraju, u prilogu ovoga rada, donijeti cjeloviti prijepis oporuke i nadopune oporuke (kodicila)¹⁷ kanonika Andrije Bartučevića.

Obitelj Bartučević

Kao što je već rečeno, kanonik Andrija Bartučević potekao je iz poznate hvarske patricijske obitelji koja nije bila domaćega, već stranoga podrijetla - iz talijanske pokrajine Apulije. Kroz nekoliko pokoljenja ova je obitelj dala i neke istaknute članove koji su, u svojstvu bogatih zemljoposjednika, crkvenih dostojanstvenika, pjesnika ili pak diplomata na prostoru hvarske komune, ali i šire ostavili značajan trag. Budući da Andrija u svojoj oporuci spominje svoje bližnje i daljnje rođake, smatramo važnim u daljnjem slijedu ovoga priloga iznijeti i rodoslovlje njegove obitelji.

Rodonačelnik Bartuč (*Bertucio*, *Bertuzzo*), koji je živio u Apuliji, imao je sinove Ciprijana i Ambroza. Ciprijan se spominje kao arhidakon u Hvaru, a njegov nećak (po bratu) Bartuč primljen je u krug hvarškoga patricijata 1407. godine. Njegov sin Ambroz živio je u rodnoj Apuliji, gdje je 1418. postao patricij Manfredonije i Tranija, dok se Bartučev drugi sin Hortenzij trajno naselio na Hvaru.¹⁸ Po njima i njihovim potomcima razlikuju se dvije grane Bartučevića, Hortenzijeva i Ambrozova, pa ih treba zasebno sagledati.

Loza Ambroza Bartučevića

Ambrozov sin Ursin vratio se iz Apulije u Hvar gdje je primljen u krug hvarškoga patricijata. Njegov sin Tulije postao je veliki zemljoposjednik, stekavši brojne stambene nekretnine na području hvarske komune (Hvar, Stari Grad, Vis) te veći broj obradivih zemljišnih čestica i vinograda na području Starogradskoga polja, Dračevica na Visu i nadomak Hvara, a o čemu svjedoče posjedovne i imovinsko-pravne isprave

¹⁶ Inače, C. Fisković objavio je samo jedan manji fragment Bartučevićeve oporuke, vezano uz podizanje kapele sv. Marije Magdalene u hvarskoj stolnici. Vidi: Fisković, *Hvarska katedrala*, 127. Također, samo manje dijelove njegove oporuke analizirao je Kovačić, *Zapisi o hvarskim crkvama*, 270, 276.

¹⁷ Inače, kodicili mogu biti i nadopune prethodno pisane oporuke ili mogu dokinuti neke od legata spomenutih u oporuci te navesti nove legate i primatelje.

¹⁸ Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 131.

(u prijepisu) sačuvane u tzv. *Kodeksu Bartučević* iz razdoblja 1544. - 1564.¹⁹ Tulije je bio otac Frane Antuna (1550. - poslije 1620.), vranskoga priora i diplomata, franjevca i malteškog viteza sv. Ivana Jeruzalemskog.²⁰ Osim Frane Antuna, Tulije je imao i sina Ursina Benedikta (umro 1557. u dobi od 8 godina) te kćer Ursulu, ali i izvanbračnoga sina Ursina, koji je imao trojicu sinova: Jerolima, Franu i Marka Antuna te kćer Frančeskinu. Jerolim je imao Franu, on Ivana i Jerolima, a potonji opet Franu. Drugi Ursinov sin Frane imao je Nikolu koji je bio pustinjač (*romito*) u Zraču. Tulijeva kći Ursula (Orsina), najprije se udala za rođaka Franu Bartučevića, a zatim je u drugom braku bila supruga Budimira Hektorovića, s kojim je imala kćeri Korneliju, udanu za nekog Amenzija, i Ceciliju, udanu za Vicka Fazanića, s kojim je imala sinove Antuna i Budimira. Budimir je u braku s Jelenom Vitturi dobio Vicka i Ceciliju (čini se da nisu ostvarili potomstvo) te Ursulu koja se udala za Markantuna Ivanića. Time je u XVII. stoljeću došlo do nastanka obitelji Ivanić-Fazanić (*Iuaneo-Fasani*).²¹

Loza Hortenzija Bartučevića

Hortenzij je bio otac pjesnika Jeronima „Atika“ (kraj XV. st. - u. između 1557. i 1560.), učitelja gramatike (*grammaticae professor*) i pročelnika gradske škole (*rector scholarum*) u Hvaru, viteza (*eques*) i dužnosnika hvarske komune,²² i djed pjesnika Hortenzija (1516. - 1579.).²³ Jeronim je u braku s Jeronimom Barbić (*Barbis*) imao tri sina: Hortenzija, Petra i Andriju. Pjesnik Hortenzij oženio se Margaritom Mikšić (*Nicolini*) s kojom je dobio sedmero djece: sinove Cezara, Jeronima, Pomponija (vjerojatno umro u djetinjstvu), Jeronima Atika, Pomponija i Ivana Pomponija te kćer Jerolimu.²⁴ Od navedenih, samo je Jeronim (r. 1543.) imao zakonito potomstvo s Antonijom Anđelinović (*de Anzoli*) i to: Hortenzija (1575. - 1631.),²⁵ koji je bio oženjen Graciazom Gariboldi, zatim Nikolu (r. 1578.), Ivana i kćer Margaritu. Čini se da je samo Nikola imao potomke i to si-

¹⁹ Kodeks Tulija Bartučevića (tzv. *Kodeks Bartučević*) pohranjen je u Muzeju hvarske baštine, Fond Boglić-Božić. O njemu je detaljno pisao J. Kovačić objavivši pritom i regeste svih isprava iz toga Kodeksa. Vidi: Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 118-131.

²⁰ O njemu više u: *HBL*, sv. I, 490-491.

²¹ Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 131-132.

²² O humanistu i pjesniku Jeronimu Bartučeviću više u: *HBL*, sv. I, 493 i ondje navedenoj literaturi; Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 132.

²³ O pjesniku Hortenziju Bartučeviću više u: *HBL*, sv. I, 492-493 i ondje navedenoj literaturi.

²⁴ Imena djece ukazuju na snažan utjecaj humanizma.

²⁵ Hortenzije, unuk pjesnika Hortenzija, spominje se kao advokat 1617., a kao fiskalni advokat u gradu Hvaru 1631. Između 1621. i 1628. godine naveden je kao jedan od operarija hvarske katedrale u vrijeme njezine dogradnje u prvoj polovici XVII. st., a tu će dužnost obnašati i ovdje promatrani Andrija Bartučević. Vidi: Kovačić, *Bartučević*, u: *HBL*, sv. I, 490.

novе Jeronima, Franu i Hortenzija te kćer Antoniju udanu za Franu Jakšu s kojim je imala sina Ivana Nikolu. Od ostale djece Jeronima Atika, Petar se ostvario kao slikar koji je oslikao vratnice novih katedralnih orgulja iz 1545. (djelo venecijanskoga graditelja orgulja Marija Tinta), a 1546. načinio je pet slika na ogradi pjevališta.²⁶ Petar je poput oca nosio titulu viteza zlatne ostruge,²⁷ a imao je sina Franu za kojega se udala već spomenuta Tulijeva kćer Ursula.²⁸ Treći Jeronimov sin Andrija jedini je nastavio lozu ove obitelji za dulje vrijeme. Sredinom XVI. st. Andrija se oženio Marcelom, baštinicom patricijske obitelji Grivičić (*Griffico*), koju su nasljedili njegovi potomci, a time i sve posjede obitelji Grivičić na području hvarske komune. Andrija i Marcela imali su četvero djece: Jerolima, Nikolu i Ivana te kćer Jerolimu. Nikola je imao sina Silvestra te kćeri Marcelu i Grifiku, dok je Ivan (r. 1564.) u braku s Jelenom Kiškić dobio Jerolima, Nikolu, Hipolitu i Andriju (1584. - 1647.), koji je kao operarij hvarske katedrale ostavio značajan trag u hvarskoj crkvenoj i kulturnoj povijesti. Početkom XVII. stoljeća ovaj rod Bartučevića živi i u Starom Gradu, gdje su po nasljedstvu Grivičića stekli nekretnine, kao i područje Dubovog dola (danas Dubovica). Od Ivana se Bartučevići u izvorima pojavljuju i dvojnim prezimenom Bartučević-Grivičić (*Bertuzzi - Griffico*). Silvestar je imao sinove Jeronima (imao sina Jakova), Grifika i Luku. Grifik je imao Korneliju, Silvestra, Nikolu (imao sina svećenika Grifika), Jerolima (djeca Grifik i Petronila), Ivana i kanonika Dominika. Rodoslovlje je dalje nepoznato, ali po ženskoj je liniji potomaka bilo do kraja XVIII. stoljeća.²⁹ U oporuci Jeronima Bartučevića iz 1724. spominje se njegova knjižnica, dok se u popisu inventara (20. VI. 1782.) u viškoj kući Jeronima Bartučevića navodi

²⁶ Na žalost, nije pronađena niti jedna od tih slika budući da su orgulje iz 1545. rastavljene 1782. g. kada je srušen i kor. *HBL*, sv. I, 490.; Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 132; O izgubljenim slikama i njihovu autoru Petru Bartučeviću više u: Cvito Fisković, *Iz glazbene prošlosti Dalmacije, Mogućnosti* 21, 6-7/1974., 718-719.

²⁷ Ugarski viteški red zlatne ostruge (*Ungarischer Ritterorden der Goldenen Sporn*) osnovan je u 14. stoljeću na dvoru Karla I. Roberta. Uvođenje u čast viteza Reda zlatne ostruge bilo je usko vezano uz krunidbu ugarsko-hrvatskih kraljeva te se pretpostavlja da je Red osnovao Karlo I. Robert (1301. - 1342.) koncem svoje vladavine kako bi osigurao potporu moćnoga plemstva za svoga nasljednika Ludovika I. (1342. - 1382.). Prvi vitezovi Reda zlatne ostruge proglašeni su na krunidbi Ludovika I. Anžuvina 21. srpnja 1342. u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár). Vitezovi su se uvodili u Red zlatne ostruge udarcem mača o rame (*Ritterschlag*). Vitezovi su dobivali diplome, bez ordenskih znakova jer su već bili prepoznatljiviji po tome što su na čizama nosili zlatne ostruge. O tome: Boris Prister, Car Karlo I. i njegov doprinos odlikovanjima Austro-Ugarske Monarhije, *Numizmatičke vijesti* 70, 2017., 261.

²⁸ Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 132.

²⁹ Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 132.

zbirka od 22 slike. Na Hvaru je obitelj, koja nije dobila austrijsku potvrdu patricijskoga statusa, izumrla početkom XIX. st., a izvan komune se oko 1866. u Zadru spominje računski savjetnik Julije Bertuzzi.³⁰

Kratki životopis hvarskoga kanonika don Andrije Bartučevića

Kanonik Andrija je dakle potekao iz Hortenzijeve loze te je bio sin Ivana pok. Andrije Bartučevića i Jelene rođene Kiškić. Osim Andrije, Ivan i Jelena imali su sinove Jerolima i Nikolu te kćer Hipolitu (udala se za Jeronima Grisogona).³¹ Andrija je rođen u prosincu 1584. Dana 18. prosinca krstio ga je tadašnji kanonik i generalni vikar Petar Cicelin (*Petrus Cicelineus*), a krsni kumovi bili su Baptista *de Nembri* i Katarina, žena Franje Prodića, hvarskoga kancelara.³²

Iako nema podataka o njegovu školovanju, čini se da je visoku naobrazbu i teološku diplomu stekao na nekom od talijanskih sveučilišta (Padova ili Bologna). Na temelju oporuke saznaje se da je u kanoničku službu stupio 8. svibnja 1607. godine.³³

Ono što je obilježilo crkvenu karijeru kanonika Andrije bila je funkcija koju je obnašao više od 20 godina, u službi operarija hvarske katedrale (ubirač crkvenih prihoda i nadglednik ekonomskih poslova). Kanonik Andrija očito je bio osoba od biskupova povjerenja,³⁴ budući da je ovu službu obnašao od 1613. (s povremenim

³⁰ HBL, sv. I, 490.

³¹ Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 115.

³² Isto, 138, prema matičnoj knjizi krštenih u Župnom arhivu Hvar, II, fol. 1v.

³³ Oporuka, fol. 4v.

³⁴ U to vrijeme hvarski biskup bio je Petar Cedulini (r. 1544. - 1634.) i djelovao je u duhu Trident-skoga koncila. Rođen je u Zadru 1544., stekao je zvanje doktora obaju prava, a 1586. izabran je za zadarskoga kanonika. Od 1577. do 1581. obnaša službu ninskoga biskupa. Prisustvovao je pokrajinskom saboru u Zadru, a u službi papinskoga poslanika i vizitatora odlazi u Carigrad (ostavio je podatke o stanju katolika u zemljama Osmanskoga carstva). U razdoblju od 1578. do 1600. bio je naslovni opat benediktinske opatije sv. Ivana u Povljima na Braču. Od 1581. do svoje smrti 1643. bio je biskupom hvarske biskupije, a njegova je biskupska služba obilježena sukobom sa svojom pastvom svih staleža: optuživali su ga za osporavanje prava kaptola (pri izboru kanonika) i Velikoga vijeća, zbog suprotstavljanja knezu, nasilnog uzimanja desetine, samovoljnog izbacivanja svećenika, a na poticaj svećenstva protiv njega se pobunio i hvarski puk 1583. s namjerom da od pape ishodi njegov opoziv i uklanjanje iz biskupije. Na sve optužbe odgovarao je anatemom, koju je na vrhuncu krize proširio i na generalnoga providura Dalmacije. U Hvaru je održao i dvije dijecezanske sinode (1586. i 1596.), prisustvovao je pokrajinskom saboru u Splitu (1607.) te je pratio zadarskog nadbiskupa Gazardorija (1624. - 1639.) u apostolskoj vizitaciji u Dalmaciji. Bio je aktivan biskup te je u biskupiji obavio niz vizitacija, u kojima mu je nakon 1631. Pomagao mu je i zamjenjivao ga Ivan Ivanišević, brački pjesnik, kojega je u hvarskoj stolnoj crkvi, a za uređenje glavnoga oltara hvarske katedrale oporučno je darovao 500 dukata. Usp. Daniele Farlati, *Illyricum sacrum*, t. IV, Venetiis, 1769., 227, 274-275; HBL, sv. II

prekidima) sve do smrti 1647. Bio je nadglednik radova na pročelju i apsidi hvarske stolne crkve, koju su vršili korčulanski majstori, na čelu s graditeljem i klesarom (*tagliapietra*) Ivanom Pomenićem pok. Andrije (on se naziva protomajstor i glavni je voditelj izvedbenih radova na katedrali) te Nikolom Marinovim Vlahotićem, ali i pomoćnim majstorima iz drugih istočnojadranskih komuna (Splita, Brača, Dubrovnik, Trogira, Cresa itd.). Kanonik Andrija pomno je nadgledao obavljanje radova na katedrali i njezinoj unutrašnjosti (apsida, pročelje, vratnice, zvonik, oltari, namještaj itd.), koordinirao je s majstorima i pomoćnim osobljem sve što je bilo potrebno prilikom radova na obnovi i izgradnji, potpisivao s njima ugovore, održavao korespondenciju (naročito s Pomenićem) i redovito ih isplaćivao za njihov rad. Također, osobno je odlazio na susjedni otok Korčulu u obilazak tamošnjega kamenoloma i nadzirao klesanje kamena na licu mjesta, vodio je brigu da se kamen preveze sa Korčule u Hvar i iz hvarske luke prenese do gradilišta (za što su bili unajmljivani uglavnom galioti s mletačkih galija, ali i muškarci i žene nadničari iz hvarškoga distrikta, ili čak iz drugih mjesta koji su u potrazi za poslom došli u Hvar).³⁵

Osim revnog organizacijskoga angažmana oko radova na obnovi hvarske stolnice, Bartučević je i kreativno sudjelovao u izboru pojedinih idejnih rješenja za apsidu. Tako je sklopivši ugovor s Pomenićem i Vlahotićem u svibnju 1620. g., Bartučević pokazao i svojevrstu kreativnost te je kao naručitelj iz Pomenićeve majstorske bilježnice (*Torelli*) osobno odabrao nacrt apside i detalje njezinih dijelova, napose arhitektonske plastike.³⁶

Bartučević je angažirao i umjetnike, uglavnom iz Venecije, za izradu oltarnih pala u baroknome slogu za pojedine oltare u hvarskim crkvama (katedrali, dominikanskoj crkvi sv. Marka).

Ovdje neizostavno treba naglasiti njegovu aktivnu ulogu u podizanju glavnoga oltara katedrale i prilikom izbora umjetnika za izradu nove oltarne slike jer je stara bila prilično oštećena od alžirskih gusara (1571.). U ožujku 1614. Bartučević je potaknuo narod na sakupljanje milodara za gradnju glavnoga oltara, a godinu dana kasnije, 22. ožujka 1615. potpisao je ugovor s mletačkim klesarom Melchisedechom i njegovim poslovnim partnerom Ivanom Grapigliom,

(Bj-C), Zagreb, 1989., 613; Lovorka Čoralić, Prilog poznavanju života hvarskog biskupa Petra Cedulina, *Croatica christiana periodica* 27/15, 1991., 129-135.

³⁵ O tome opširnije vidi u: Fisković, *Hvarska katedrala*, 26-42; Fisković je objavio i fragmente, a ponegdje i dokumente u cijelosti koji se odnose na Bartučevićevo poslovanje s majstorima - obrtnicima (sklapanje ugovora, isplatu nadnica i korespondenciju koju je vodio s majstorima, primarno s Ivanom Pomenićem). Usp. isto, 104-127.; Tudor, Don Andrija Bartučević, 50-51.

³⁶ Fisković, *Hvarska katedrala*, 28; Tudor, Don Andrija Bartučević, 51.

a gradnja oltara odvijala se do 1632. godine. Već 1616. Melchisedech je umro, a gradnju nastavljaju njegovi sinovi Baldisera i Dezio (iz poznate mletačke radionice Longhena), koji su načinili mramorne dijelove i stupove oltara, dok je kipar Pagliari izradio dva reljefna anđela uz luk okvira za sliku. Korčulanski majstor Ivan Pomenić sa sinom Ivanom obvezao se na izradu kamenih dijelova i postavljanje oltara. Rezbar Vali trebao je prema nacrtima slikara Baldiserra d'Anne izrezbariti drvene kipove, koje je trebalo postaviti na vrh oltara i u niše s obje njegove strane, ali ga je smrt prekinula u poslu. Izrada oltarne slike³⁷ povjerena je mletačkom slikaru Jakovu Palmi mlađem, međutim nije ju dovršio jer ga je smrt zatekla 1628. godine. Stoga je Bartučević bio u potrazi za nekim drugim talentiranim umjetnikom, pa mu je Girolamo Zorzi, župnik sv. Antuna u Veneciji, prvo preporučio vrlo uglednoga slikara Sante Perandu, međutim sliku je na kraju ipak dovršio znameniti Nikola Reineri Mabuseo i postavljena je 1642./1643. godine.³⁸

Andrija Bartučević teško se razbolio u ožujku 1647. godine od upale pluća te mu je komunalni liječnik Bartol Vangielli zabranio da napušta postelju, kao i putovanja i obavljanje dužnosti.³⁹ Bolest mu je u kratkom šestomjesečnom periodu trajno narušila zdravlje te se od nje više nije oporavio. Preminuo je 18. listopada 1647. godine u dobi od 63 godine.⁴⁰ Njegov testament otvoren je 19. studenog 1647. godine.⁴¹

Testament kanonika Andrije Bartučevića od 20. rujna 1647.

Posljednja volja kanonika Andrije Bartučevića, sastavljena je u petak, 20. rujna 1647. u Starom Gradu na Hvaru, u oporučiteljevoj kući, za koju je iz dokumenta razvidno da ju je dao podignuti sâm oporučitelj o svome trošku.⁴² Nikola Lukoević javni je bilježnik koji je sastavio oporuku. Svjedoci pri pravnome činu bili su Tibaldo Rinaldi i Nikola Jurjev Dujmović.⁴³

³⁷ Na slici je prikazana Gospa s Djetetom (u gornjem dijelu) okružena anđelima, od kojih jedan nosi Stjepanovu papinsku tijaru. U središtu donjega dijela je sv. Stjepan, desno je sv. Karlo Boromejski (tada vrlo popularni svetac, milanski nadbiskup iz XVI. st.), a lijevo je sv. Jeronim. Usp. Kovačić, *Zapisi o crkvama*, 33.

³⁸ Fisković, *Hvarska katedrala*, 60; Kovačić, *Zapisi o crkvama*, 33. Ambroz Tudor (Don Andrija Bartučević, 52) smatra da se hvarska oltarna pala može svrstati u *jedinstveno djelo u kojem su spojene dvije velike ruke mletačkoga slikarstva s kraja 16. i prve polovice 17. stoljeća*.

³⁹ Fisković, *Hvarska katedrala*, 42.

⁴⁰ Isto; Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 138.

⁴¹ Oporuka, fol. 1r. Vidi Prilog 1.

⁴² Oporuka, fol. 1r. Inače, obitelj je posjedovala kuću (ljetnikovac) u uvali Lučišće kraj Staroga Grada, koji je 1551. dao sagraditi pjesnik Jeronim. Usp. *HBL*, sv. I, 491.

⁴³ Oporuka, fol. 5v.

Bartučević, dakle, diktira oporuku u prisutnosti navedenog notara i svjedoka, ležeći u krevetu bolestan, pritisnut vrućicom, ali je kako ističe, *milošću Gospodnjom, zdrav duševno i pameću* te pristupa raspodjeli dobara. Prije samoga formalnog dijela testamenta, oporučitelj ističe da je već načinio jedan testament 1613.,⁴⁴ koji se nalazi na različitim listovima u spisima pok. Petra Fabrija, tadašnjega javnog notara i župnika Pitava, a nakon njegova preminuća Bartučeviću je te oporučne spise, dobro očuvane i neotpečacene (čuvane u kutiji s drugim spisima), pokazao Juraj Fabio, Petrov nećak. Stoga oporučitelj anulira, odnosno poništava navedeni testament i sve legate zapisane u njemu sa željom da taj dokument ostane u nekoj savjetodavnoj formi i ne bude *rastrgan i bačen u vjetar*, kako bi se svi njegovi dijelovi formalno-pravno proveli, a naročito oni od 1613. do trenutka pisanja oporuke 1647. od kada je Bartučević, kako ističe, kupio mnoga dobra kako na Visu tako i na Hvaru.⁴⁵ Dakle, kanonikova namjera bila je u oporučnu raspodjelu imovine uključiti sva dobra stečena tijekom života, a budući da je već dao sastaviti testament 1613., bilo mu je važno u ovaj novi uklopiti i one nekretnine koje je stekao nakon te godine. Svoja zemaljska dobra oporučitelj je namijenio ostaviti univerzalnim nasljednicima: nećacima po svojoj sestri Hipoliti, braći Andriji i Serafinu, sinovima pok. Jeronima Grisogona, kao i pranećacima po sestri: Andriji, Frani, Hipoliti i Jeleni, rođenima iz veze s Anzalom, kćeri Ivana Barberija, a koji su se, prema navodu iz oporuke 1645., *s još jednim drugom, izgubili u Viškom kanalu, ne zna se kako*.⁴⁶ Nadalje je istaknuto da sva ostavština koja je vezana uz njih u sadašnjem testamentu ne gubi na snazi i vrijednosti. Dakle, iako je očito da su kanonikovi pranećaci dvije godine prije sastavljanja testamenta doživjeli neku pomorsku nesreću u Viškom kanalu, Bartučević ih testamentarno ne isključuje iz nasljedstva.

Slijedi uobičajena formula preporuke oporučiteljeve duše Svemogućemu Bogu, Djevici Mariji i nebeskome Dvoru, s namjerom da se njegovo pokojno tijelo treba prenijeti brodom u Hvar i pokopati u katedrali, u treću grobnicu, računajući od juga prema sjeveru,⁴⁷ podno presvetoga križa i njegovih apostola, ondje gdje je već bio pokopan njegov pokojni ujak, don Jeronim Kiškić, hvarski kanonik.⁴⁸

Za njegov pogreb, od prihoda u vinu iz vinograda s lokaliteta Dubovi dol, treba se kupiti 12 velikih toraca i stotinu običnih od bijeloga voska, svaki težine

⁴⁴ Ovaj testament na žalost nije sačuvan.

⁴⁵ Oporuka, fol. 1r

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Kovačić ubicira grobnicu na početku kora. Usp. Kovačić, *Iz Hvarske kulturne baštine*, 138.

⁴⁸ Oporuka, fol. 1r.

4 libre,⁴⁹ dovoljan broj svijeća i voštanica za članove Kaptola, a ukoliko ne bude dovoljno, treba prodati još vina, za plaćanje 15 serija misa četrdesetnica (*messe quarantane*),⁵⁰ (12 solida po misi). Od ukupnoga broja naručenih misa, pet serija misa trebalo je služiti za dušu samoga oporučitelja, pet za dušu njegova pokojnog oca Ivana i majke Jelene te drugih dobročinitelja, za koje kaže da ga *dotiče savjest jer nije za njihovu dušu molio Božje Veličanstvo*. Stoga određuje da ostalih pet serija misa trebaju biti služene za duše onih dobročinitelja za koje je Bartučević, zbog gubitka rezidencije, iako u velikoj vjeri, propustio moliti te oporučno obvezuje Kaptol na izvršenje ove oporučne odredbe.

⁴⁹ Jedna mletačka teška libra iznosila je 0,477 kg - Zlatko Herkov, *Mjere hrvatskog primorja s osobitim osvrtom na solne mjere i solnu trgovinu*, Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu, Posebna izdanja, sv. IV, Rijeka, 1971., 67.

⁵⁰ Termin *messe quarantane* označava tzv. mise četrdesetnice, a odnose se na mise koje su se služile uzastopno 40 dana. Bartučević je naručio 15 serija takvih misa, što bi značilo ukupno 600 misa. U izvorima se nazivaju i *grgurovske mise*. Općenito u literaturi se pod nazivom *grgurovske* ili *gregorijanske* mise podrazumijeva niz od 30 misa koje se uzastopno slave 30 dana za nekog pokojnika. Nazvane su po papi Grguru Velikom (+604.) čiji su spisi u srednjemu vijeku imali značajan autoritet. U svom djelu *Dijalozi* papa piše: *Ako nakon smrti grijesi nisu neodrešivi, dušama i nakon smrti veoma pomaže sveti prinos spasonosne Žrtve (Dialoghi, IV, 35)*. Te je riječi papa potkrijepio primjerom monaha Justa, koji je ubrzo postao glasovit. Just je, prema tome opisu, teško sagriješio protiv zavjeta siromaštva te su mu zbog toga bila uskraćena uobičajena bogoslužja za pokojne. Grgur kaže da je, nakon njegove smrti, za njega slavio 30 misa uzastopce kroz 30 dana i da mu se nakon toga ukazao Just javljajući mu da je oslobođen iz čistilišta. Nije jasno iz opisa je li taj običaj uveo sam papa Grgur Veliki, ili je postojao i prije. Ali je sigurno da je njegovo pripovijedanje pridonijelo širenju ove pobožnosti slavljenja misa i da je taj običaj prešao u zajedničku praksu u zapadnoj Crkvi i zadržao se sve do danas. Koncem srednjega vijeka došlo je do pojave velike učestalosti slavljenja misa. Naime, misal iz St. Lambrechta (1336.) piše: *Ako netko u nekoj potrebi slavi ovih 30 misa ili zamoli da budu slavljene, bit će bez oklijevanja oslobođen (od kazne i muka)*. To je utjecalo i na sam obred, na subjektivan pristup euharistiji, na umnažanje misa u tolikoj mjeri da se na svakome oltaru u crkvi gotovo istodobno mogla slaviti po jedna misa. Za to je bio potreban i velik broj svećenika koji su pretežno slavili zavjetne i pokojničke mise. O simboličkome značenju grgurovskih misa vidi također Robert N. Swanson, *Religion and devotion, c. 1215 - c. 1515.*, Cambridge, 1995., 137; Anđelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgije i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 1985., 245; Velimir Blažević, *Vodič kroz crkveno pravo za vjernike*, Zagreb; Sarajevo, 2007., 93; Stjepan Gjanić, *Priručnik za vršenje službe Božje po propisima rimskoga obreda*, Zagreb, 1919., 26; Što su to gregorijanske mise?, *Glas Koncila* 41 (1581), 10. 10. 2004., 19. Međutim, iako je po kanonskome pravu, propisano služenje 30 misa za oslobođenje duša iz čistilišta, iz navedenoga primjera je vidljivo da se na prostoru hvarske komune slavilo 40 misa uzastopno 40 dana, a isti je broj, prema nekim istraživanjima, slavljen i na prostoru karnosrednjovjekovnoga Zadra, Dubrovnika, Kotora, Splita O tome: Ladić, *Last will*, 325, 335, 339. U rapskoj komuni slavilo se 30 misa uzastopno 30 dana. O tome: Zrinka Novak, *Pobožnost stanovništva rapske komune u drugoj polovici XVI. stoljeća*, doktorska disertacija, Zagreb, 2018., 408-409.

Slijedi dio u kojemu je vidljiv odnos Bartučevića prema dominikancima iz samostana i crkve sv. Marka, kao i njegov doprinos u izgradnji pojedinih arhitektonskih dijelova i umjetničkih ostvarenja u navedenoj crkvi.⁵¹ Naime, Bartučević je u oporuci naglasio da je o vlastitome trošku dao izgraditi kapelu u crkvi sv. Marka,⁵² gdje je već nekoliko godina slavio mise zajedno s redovnicima toga samostana te je dao postaviti i oltarnu palu na oltar sv. Jeronima,⁵³ za koju je platio samo djelomično troškove, ali ona nije bila pozlaćena i to zbog, kako ističe, njegova siromaštva. Također, naglašava da je uvidio kako je navedena pala prilično uska te je odredio da je se zamijeni većom i širom i da je se ukloni s oltara sv. Jeronima⁵⁴ i postavi na oltar sv. Karla u kapeli obitelji Grivičić (*Grifucci*) koju

⁵¹ Inače, samostan dominikanaca (*ordo fratrum predicatorum*) sv. Marka osnovan je u Hvaru početkom XIV. st., a crkva se prvi put spominje 1326. Zabilježeno je da se od početka XV. st. (u izvorima od 18. prosinca 1418.) u istoimenoj crkvi okupljaju članovi Velikoga vijeća grada Hvara na svoje sjednice. U crkvi su hvarski patriciji imali svoje grobnice. Kada su 1571. alžirski gusari zapalili i opljačkali grad Hvar, stradao je i ovaj samostan, ali je već 1580. bio uglavnom obnovljen. Godine 1579. u vrijeme Valierove vizitacije Hvarske biskupije, crkva sv. Marka ima 7 oltara. Najveći radovi na proširenju dominikanske crkve odvijali su se u drugoj polovici XVI. i prvoj polovici XVII. stoljeća. U vrijeme dolaska Francuza, 1806. u crkvi je bilo 9 oltara. Godine 1807. Crkva je bila napuštena, a danas je ruševina. Usp. Grga Novak, *Hvar kroz stoljeća*, 72; 174; Kovačić, *Zapisi o crkvama*, 212-214.

⁵² Riječ je o kapeli (tj. travaji) u crkvi sv. Marka koja je bila druga lijevo od ulaza u crkvu. Don Andrija je 1620. sklopio ugovor s dominikancima da se uz grob njegove bake po majci Marije Kiškić podigne (proširi) kapela i u nju postavi oltarna pala u vrijednosti od 100 dukata. Izgledno je da je okvir oltara za navedenu kapelu bio dovršen tek malo prije oporučiteljeve smrti, a rezbario ga je bavarski majstor Urban de Surgge. Usp. Joško Kovačić, *Župa sv. Nedilja na Hvaru*, *Služba Božja*, 42/2002.-2003., 138; Isti, *Dopune i ispravci*, 60.

⁵³ Navedena oltarna pala koju je Bartučević dao naručiti (a spominje ju i u svojoj oporuci iz 1618.) rad je mletačkoga slikara flamanskoga podrijetla Baldasarra d'Anne i mletačke radionice iz prve polovine Seicenta. Naručitelj don Andrija je odredio i ikonografski sadržaj same slike. Joško Kovačić smatra da je u odabranim biblijskim likovima Bartučević komemorirao članove svoje obitelji: baku Mariju u liku Gospe koju krumi Presveto Trojstvo, oca Ivana u liku sv. Ivana Krstitelja, majku Jelenu u sv. Jeleni Krizarici, ujaka Jerolima u sv. Jeronimu i svoga djeda Andriju i sebe u liku sv. Andrije apostola. Prema Kovačićevoj analizi, lik sv. Andrije ima izraženu fizionomiju (u profilu) i zbog izrazite individualnosti on smatra da bi to mogao biti i portret samoga donatora (don Andrije Bartučevića). Iako je veliki dio sakralne baštine iz dominikanske crkve sv. Marka uništen i izgubljen, ova je oltarna pala ostala sačuvana i nalazi se na glavnome oltaru u župnoj crkvi sv. Spiridona u sv. Nedjelji. O tome: Kovačić, *Župa sv. Nedilja*, 137-138.

⁵⁴ Česti spomen sv. Jeronima ukazuje na jaki utjecaj humanizma na ovu obitelj, kao i na niz drugih humanističkih obitelji u Splitu, Trogiru, Šibeniku. Sv. Jeronim je u tom razdoblju svetački lik koji definira Dalmatince, čak i kao etnos, naravno, samo u učenim humanističkim krugovima.

je podignuo njegov otac Ivan,⁵⁵ gdje je već bila slika sv. Karla Boromejskoga.⁵⁶ Budući da je još trebalo dovršiti tu palu, u oporuci je naglasio da je za svoj udio i za svoje rođakinje Luciju, Jeronimu i Margaritu, zadarski patricij Petar Fanfogna, koji je u četvrtome dijelu nasljednik obitelji Grivičić, naručio boju i ukrase za sliku te je stoga nužno dovršiti njezinu izradu pozlatom. Taj zadatak i brigu oko dovršenja pale Bartučević povjerava *fra* Franji Đuriću (*Giurich*) u kojega ima povjerenja, a njegovi nasljednici trebaju je položiti na oltar sv. Karla zajedno sa skulpturom sv. Jude. Ukoliko, pak, to ne bi željeli učiniti, oporučitelj određuje da navedeno načini stolarski majstor Petar Dutić,⁵⁷ koji je kanoniku ostao dužan jednu drugu uslugu ukrašavanja jedne pale, i to kako se čini, za služenje jedne serije misa koju je kanonik Andrija za njega odslužio.⁵⁸

U idućemu dijelu oporučnoga zapisa razotkriva se Bartučevićev odnos prema siromašnima. Naime, oporučitelj ističe da je u navedenoj kapeli, u crkvi sv. Marka, o svome trošku dao postaviti četiri grobnice za *Kristove siromahe* te petu za svoga pokojnoga oca, a ističe da se treba načiniti još jedna grobnica nasuprot navedene kapele, iznad koje neka se postavi štit s lavom, kako je to uobičajeno kod njegovih predaka i u koju će se premjestiti odnosno položiti kosti njegova pokojnog oca, i to za trajno. Ta peta grobnica treba biti prenamijenjena za posmrtno ostatke *Kristovih siromaha*, a za tu grobnicu je odredio da se na njegov trošak trebaju donijeti rešetke (*gradelle*) sa Korčule,⁵⁹ koje se odmah trebaju postaviti radi smještaja preminulih siromaha. Bartučević ističe kako ga je prior samostana *fra* Jeronim Starjanović (*Antiquario*) podsjetio da je protekloga kolovoza, kada je bio odsutan iz grada, za podizanje i smještaj ovih grobnica on utrošio 85 malih

⁵⁵ Andrija Bartučević bio je u rodbinskoj vezi s obitelji Grivičić. Njegova baka, po ocu Ivanu, bila je Marcela *Grifico* koja se udala za Andrijina djeda Andriju. Od Ivana se obitelj u izvorima naziva i Bartučević-Grivičić. O tome: Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 115; Kovačić, *Zapisi o crkvama*, 64.

⁵⁶ Oltar sv. Karla Boromejskog sagrađen je nakon svečeve kanonizacije 1605. Usp. Kovačić, *Zapisi o crkvama*, 214.

⁵⁷ Treba napomenuti da je majstor Petar Dutić pozvan u komunu da u hvarskoj stolnoj crkvi izradi namještaj (klupe i dr.) za sakristiju te izvrši neke potrebne popravke u crkvi, a radio je i na vratnicama prizemlja zvonika. U studenom 1614. isplaćena mu je kapara (ukupno 24 libre) za navedene radove koje je obavljao u siječnju 1615. za koje mu je isplaćen novac. Dnevnicu je iznosila 3 libre, ali je bio dogovor da se izdržava o svome trošku. Usp. Cvito Fisković, *Popravci i nabavke umjetnina umjetničkog obrta u stolnoj crkvi u Hvaru u toku 16. do 19. stoljeća, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 29, 1990., 197, 216.

⁵⁸ Oporuka, fol. 1v.

⁵⁹ Ovdje je riječ o rešetkama kojima su se ograđivale grobnice u crkvi. Moguće je da se radi i o kamenim stupićima kojima bi se načinila ograda za navedene grobnice.

libara, stoga sada Bartučević želi da njegov nasljednik ili nasljednici namire ocu Jeronimu ovaj trošak od prinosa u vinu iz Dubovog dola po tekućoj cijeni grada.⁶⁰ Iz navedenoga je vidljiv Bartučevićev izraziti kršćanski milosrdni senzibilitet prema najsiromašnijim članovima hvarskoga društva iskazan u brizi da i oni dobiju dostojno mjesto za svoje posljednje počivalište. Ovdje treba istaknuti još jedan element vezan uz Bartučevićev odnos prema siromašnima, poznat iz njegove prijašnje oporuke datirane 29. siječnja 1618., gdje je odredio da se od prihoda iz njegova vinograda u Milni na Visu svake godine treba kupiti 40 lakata raše za odijevanje siromaha u Hvaru ili Starom Gradu, a ukoliko bi baštinik to zaboravio, prokurator bratovštine *della Charità di poveri di Christo in citta di Lesina* imaju pravo od njega to zahtijevati.⁶¹ Iz navedenoga je razvidno da je kanonik Bartučević bio bratim hvarske bratovštine Milosrđa, budući da je u oba testamenta izrazio brigu za *Kristove siromahe* i želju da oni članovi komunalnoga društva koji nisu imali sredstava za dostojan ukop ipak imaju prilike za dostojanstvenu sahranu i odgovarajuće mjesto za svoje posljednje počivalište, dapače, o svom trošku im je to omogućio u hvarskoj dominikanskoj crkvi sv. Marka.

Dio koji slijedi ukazuje na jasnu obvezu koju je don Andrija u oporuci naznačio i do koje mu je bilo izrazito stalo da se u potpunosti izvrši, a riječ je o slavljenju svetih misa za dušu oporučitelja i njegovih dobročinitelja, ali i pokojnih predaka (posebice njegove pokojne majke Jelene). Tako je oporučitelj obvezao svoje nasljednike da postave kameni stol desno od oltara spomenute crkve sv. Marka, s trajnom obvezom da dok su živi, oci dominikanci slave misu sv. Jeronima, svakog petka u mjesecu, za duše pokojnika, prema namjerama oporučitelja i njegova nasljednika, te u tu svrhu trebaju dati 12 solida za slavljenje te mise i tako za buduće godine. Nadalje ističe da je njegov nasljednik dužan povećati (novčani) iznos za slavljenje navedene mise, jer tako je naime, još 1618. u javnom instrumentu (oporuci) koja se, prema navodu, nalazi među spisima ove kancelarije, Bartučević odredio.⁶² Tako u dobrotvorne svrhe dominikanci trebaju svake godine toga dana i u njihovoj crkvi govoriti dvije male mise za duše Bartučevićevih dobročinitelja i za nakane samoga oporučitelja. U tu svrhu oporučitelj je dominikanskim redovnicima namijenio prihode (u iznosu od 4 libre i 12 solida) koje dobiva od svojih nastambi s područja

⁶⁰ Oporuka, fol. 2r.

⁶¹ Remigio Bučić, O nekim bratovštinama otoka Hvara, *Prilozi za povijest otoka Hvara V*, Hvar, 1978., 27; Zrinka Novak, Hvarska karitativna bratovština Milosrđa u ranome novom vijeku, *Historijski zbornik 2/LXIV*, 2011., 396-397.

⁶² Oporuka, fol. 2r.

zvanog *Galia*, a zauzvrat im još dodatno ostavlja kamenu stijenu (*pietra lapidea*).⁶³ Treća obveza koju oporučitelj navodi odnosi se na služenje misa za njegovu pokojnu majku Jelenu Bartučević (rođ. Kiškić), kako je to bilo određeno u njezinoj posljednjoj volji iz 1632., (pohranjenoj u spisima javnog bilježnika Nikole Dujmovića). Naime, Andrija je uvidio da odredba iz njezina testamenta o služenju mise zadušnice i drugih misa za spas duše nije bila izvršavana te mu je bilo izričito stalo da se to *post eius mortem* ispravi. Stoga je odredio da bi se trebala rekompenzirati misa zadušnica (koja se slavi na godišnjicu na dan Jelenina preminuća) s dodatnim tihim misama, te ističe da je s tim ciljem 1634. načinio račune s nekadašnjim dominikanskim priorom Jeronimom Starjanovićem, a kao naknadu mu je obećao prihode u vinu s područja Dubovog dola jer je, kako kaže, uočio da nije bio zabilježen spomen na godišnjicu smrti u tablici koja sadrži popis godišnjica, a koja se drži u sakristiji.⁶⁴ Stoga je oporučiteljeva namjera da se njegovi nasljednici pobrinu da se ova obveza izvrši te je dominikancima ostavio na savjest da isključivo na oltaru sv. Jeronima u njihovoj crkvi slave navedene mise uz naknadu od 12 libara godišnje. Bartučević je također naznačio da novac namijenjen u tu svrhu u iznosu od 4 libara i 17 solida koje dobiva od prihoda njegovih nastambi s lokaliteta *Galia* nije dovoljan. Zbog toga je za propisanih dvanaest malih misa koje se trebaju služiti za 12 libara godišnje odredio da dodatno trebaju biti plaćene od godišnjeg prinosa u moštu (mladom vinu) po tržišnoj cijeni, i to od prinosa iz vinograda smještenog na Visu (područje Vinopolje) koje je obrađivao Šimun Gizdavčić, a koji je bio u vlasništvu pokojne Jelene, i tako bi trebalo biti svake godine, za sva buduća vremena (a napominje da je to bio i središnji savjet majčine posljednje volje). Nadalje, testator naglašava da ukoliko njegovi nasljednici ne bi činili ono što od njih traži, tada ih se treba osloboditi od tih financijskih izdataka i to kroz njegov vlastiti fond, što je značilo da se od ovogodišnje berbe (iz 1647.) proda vino tamo gdje se najbolje prodaje i to za iznos od 190 dukata, a novac, odmah po isplaćenju dobiti, treba dati vjerovniku Jurju Stasiniju. Međutim, ukoliko on ne želi prihvatiti, apelira na redovnike samostana sv. Marka da oni prihvate novac koji potom trebaju proslijediti ocima franjevačkoga samostana sv. Marije od Milosti, kao i redovnicima augustincima samostana sv. Nikole te napokon katedralnom kaptolu. Četvrti legat u iznosu od

⁶³ Isto.

⁶⁴ Isto. Iz navedenoga se može utvrditi da je obično u sakristiji crkve ili na nekom vidljivom mjestu postojala tablica ili više njih izvještenih na zidu u koje bi se bilježilo odslužene mise zadušnice za pokojnike. Iz navoda u testamentu je razvidno da je Bartučević uočio da za njegovu pokojnu majku takve mise očito nisu služene jer nisu bile zabilježene na tablici koja se nalazila u sakristiji crkve sv. Marka.

dva dukata godišnje namijenio je kao naknadu za trajnu godišnju misu i druge mise koje se nalaze u testamentu njegove pokojne majke Jelene. Isto tako, nasljednici bi morali pronaći još jednog sigurnog cesionara (vjerovnika) za tih osam dukata godišnje, kako bi ispunili svoju obvezu, te ističe da je, zbog navedenog propusta, patila duša njegove pokojne majke i druge duše (za koje se trebalo moliti prema testamentu), nakon čega njegov nasljednik ili nasljednici trebaju prodati vino u iznosu od 824 libre i 8 solida te dati novac cesionaru koji će odmah platiti i namiriti navedene četiri crkve u iznosu od 8 dukata godišnje za tu godišnju misu zadušnicu i sve mise. Ukoliko to ne bi učinili, oporučitelj određuje da njegovi primatelji legata trebaju biti uskraćeni i lišeni njegova nasljedstva i to od onih dobara koje je Bartučević stekao kako na Visu tako i na Hvaru. Još jednom naglašava da sve što želi od svojih primatelja legata odnosno baštinika jest da prodaju vino iz njegove konobe i (novac) daju vjerovniku Stasiniju, a da pri tom ovaj trud u vinu, ne bude uznemiravan od nijednog nasljednika nego da se njegova posljednja volja neraskidivo izvrši.⁶⁵ Dakle, iz navedenoga se može razlučiti da je Bartučeviću bilo izrazito važno da se neizostavno izvrši služenje svih naručenih misa (navedenih u njegovim testamentima, ali i testamentu njegove pokojne majke, uz koju je očito bio i emotivno vezan za života te mu je stalo do spasa njezine duše), uz novčanu naknadu koja bi se dobila prodajom vina, a koju bi njegovi nasljednici trebali dati vjerovniku Stasiniju, a on pak redovnicima dominikancima, ali i franjevcima, augustincima i članovima kaptola koji bi navedene mise služili. Služenje misa *pro remedio animae* oporučitelja kao i njegovih predaka i dobročinitelja bilo je u skladu s kršćanskom mentalitetom i crkvenim naukom po kojemu je potrebno misnim žrtvama živih članova crkvene zajednice omogućiti pokojnicima lakši prijelaz u vječni život.⁶⁶

Za povijest izgradnje hvarske stolne crkve vrlo je značajna oporučna odredba u kojoj je Bartučević naglasio da je za katedralnu crkvu na vlastiti trošak dao podići

⁶⁵ Oporuka, fol. 2v.

⁶⁶ Ovdje treba istaknuti da slavljenje što većeg broja misa (ovisno o mogućnosti oporučitelja) ima za svrhu olakšavanje prelaska pokojnikove duše u raj, ali se to može postići samo ako što više pripadnika klera jednog grada mole za dušu oporučitelja. Posebno se to zahtijeva na dan pokopa oporučitelja, kada je u srednjem vijeku zamjetna distribucija legata gotovo svim svećenicima u gradu (ako je oporučitelj bogat) kako bi svi u jednom trenutku u raznim gradskim sakralnim objektima molili za vječni život duše. Naravno, legati za mise su i strateški određivani te označavaju i razumski aspekt oporučitelja (uvijek ispovjednik, najbolji svećenici u gradu, svećenici visoke hijerarhijske pozicije i sl.). O tome: Zoran Ladić, Oporučni legati *pro anima* i *ad pias causas* u europskoj historiografiji. Usporedba s oporukama dalmatinskih komuna, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 17, 1999., 26; Ladić, *Last will*, 192-195, 208-212, 223-226, 230-233.

kapelu pod titularom sv. Magdalene, ali ona nije bila natkrivena, stoga je odredio da se posao završi i postavi kameni oltar od bijeloga kamena, a taj je posao namijenio svome dugogodišnjem suradniku, protomajstoru Ivanu Pomeniću iz Korčule, no nije poznato je li Pomenić tu narudžbu ikad izvršio.⁶⁷ Pošto bi se isplatilo majstoru za rad, ostatak novca trebao je biti iskorišten za oltarnu palu. Oporučitelj nije htio financijski opteretiti nasljednike, te je odlučio da se troškovi za izgradnju navedenoga oltara trebaju namiriti od prinosa u vinu iz vinograda (veličine 34 opere)⁶⁸ koje je Bartučević kupio od dominikanaca 1622. godine, a koji su u vrijeme sastavljanja oporuke obrađivali braća Lapčević iz Vrboske te iz vinograda koji se nalazi na velikom polju (*moççe grande*), a koji je iste godine kupio od pokojnog Šimuna Milutinića. Nadalje, iz oporuke je razvidno da je Bartučević posjedovao i vlastitu vapnaru⁶⁹ na otoku Svetom Pelegrinu i to s južne strane morske obale (lokalitet - *Spilizze* i *Pargia*) te je odredio da se iz njegove vapnare treba koristiti vapno za dovršenje kapele sv. Magdalene. Potom još napominje da njegovi nasljednici trebaju dati služiti mise na oltaru sv. Magdalene i to svake prve nedjelje u mjesecu jednu malu misu, a u liturgiji trebaju sudjelovati članovi hvarskoga kaptola kojima, u naknadu za misu, treba biti isplaćeno 7 libara i 4 solida. Također, dužni su slaviti jednu misu mjesečno u petak, na spomen Kristove muke i to za dobročinitelje oporučitelja i na njegovu nakanu. Novac za navedene mise treba se uprihoditi prodajom vina sa njegovih vinograda.

Dio koji slijedi odnosi se na imovinsko-pravne odnose koje je Bartučević imao prilikom kupoprodajnih transakcija na Visu, ali i na imovinu koju je stekao vlastitim ulaganjem u kupnju nekretnina (kuća i zemljišta) na otocima Visu i Hvaru te ostavljanju te iste imovine u nasljedstvo svojim nećacima i pranećacima.

Tako se u oporuci najprije navodi spor vezan uz kupoprodaju kamene kolibe (zajedno s pripadnostima i rivom sve do mora) u vrijednosti od 1900 libara, koja se nalazila u Visu, iza kuće pok. Gazara Anđelinovića (*Angelini*), a koju je oporučitelj 1622. prodao Albi, ženi pok. Tome Berislavića (*Berislauo*) i njezinim sinovima, (sada) već

⁶⁷ Fisković, *Hvarska katedrala*, 42.

⁶⁸ U Dalmaciji, posebno na području hvarske komune, mjera za veće površine zemlje naziva se terminom *opera* i često je izjednačavana s „motikom”(zapa, capa), i zahvaćala je koliko 100 mletačkih kvadratnih pertika odnosno paša, tj. 435,2 m². O tome opširnije u: Marija Zaninović Rumora, Hvarske komunalne mjere za dužinu i površinu kroz stoljeća, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 50, 2008., 113-114.

⁶⁹ Postojala je i vapnara u uvali Parji na rtu Pelegrin, koju su 1619. podigli braća Bariša i Ivan Pavlović, nastanjeni u Hvaru te su se ugovorom obvezali vapno iz vapnare prodavati crkvi. Usp. Fisković, *Hvarska katedrala*, 28, 41. U veljači 1613. Bartučević je sklopio ugovor s Pavlovićima o podizanju njegove vapnare, a posjedovanje takvog objekta zasigurno je donosio dobre prihode vlasniku budući da je Hvar u promatranom razdoblju bio veliko gradilište. Isto, 27.

pokoynom Nikoli i još živom Jeronimu. Međutim, iako je sve bilo točno određeno kupoprodajnim ugovorom, kupci mu nisu isplatili dug, za što Bartučević navodi da postoji pisani dokaz odnosno računi iz kojih je to vidljivo. Nadalje, ističe da se zbog neisplate vodila i parnica pred sudcem Markom Antunom Soranzom i stranke su mu obećale isplatiti dug, ali to nisu učinili. Stoga, Bartučević potiče svoje nasljednike da pritisnu Berislaviće na isplatu duga, odnosno da im Berislavići isplate postojeći dug u većem iznosu od vrijednosti nekretnine, ili da im se jednostavno, ukoliko to ne učine, sudskim putem (instrumentom otuđenja) sporna nekretnina otuđi iz njihova vlasništva, odnosno da ih se liši vlasništva nad navedenom nekretninom.

Nadalje, testator ističe da je 1622. od Ivana Frane Hektorovića i njegovih nećaka Vicka i Antonija kupio kuću na Visu, koju s južne strane pokriva kuća pok. Tome Vidalića, te napominje da se krov kuće urušio i to zbog činjenice što dugo vremena nije bio na Visu. Stoga od svojih nasljednika (nećaka Serafina i Andrije i pranećaka, potomaka Anzole i Ivana Barbierija) zahtijeva da ne idu na otuđenje sporne nekretnine, već da pokušaju naplatiti dug od Berislavića, i za taj novac kao i za svotu i kapital u iznosu od 150 dukata koji se nalazi pohranjen kod Nikole Kjupina iz Splita, stanovnika Visa, dadu načiniti jednu vapnaru dužine 9 lakata na nekom mjestu poluotoka Pelegrina (koja bi bila dužine i širine njegovog posjeda na Visu) prema nacrtima majstora Petra Dutića, ali trebaju i obnoviti odnosno nanovo izgraditi sada već ruševnu i oronulu kuću te podići dvokatnicu na Visu s istočne strane vrta Vidalićevih, kako bi, ističe, za njihovo dobro, imali ondje stambenu nekretninu. Navedeni legat Bartučević je ostavio, kako naglašava iz ljubavi, svojim nećacima i pranećacima u jednakim udjelima, i to još u prijašnjemu testamentu koji se nalazi među spisima Petra Fabrija napominjući da sve račune i dokumente o stjecanju posjeda oporučitelj uredno čuva u kovčegu pod ključem. Isto tako, istaknuo je da svi njegovi nasljednici trebaju podjednako sudjelovati u obnovi navedenoga stambenog objekta na Visu, a oni koji to ne bi htjeli, trebaju biti isključeni iz ovoga dijela nasljedstva. Izvršiteljem ovog legata naveo je Antuna Hektorovića, koji je ujedno i izvršitelj njegove oporuke. U ovome dijelu testamenta, Bartučević je nabrojao i sva zemljišta i stambene nekretnine koje je stekao kupoprodajom ili darovnicama, pa tako navodi kuću na Visu koju je zajedno s okolnim zidovima kupio 1627. od Hektorovića. Nadalje, ističe da je 1632. od dominikanskih redovnika sv. Marka kupio 36 opera zemljišta na području lokaliteta *Rudina*⁷⁰ odnosno *Scudgliual*, a prije toga je 1622. kupio

⁷⁰ Toponim Rudina Statut smješta u predio Križna luka, istočno od grada Hvara. Također se 2 km od Staroga Grada nalazi selo Rudina, a spominje se i u dodatku komunalnoga statuta. *Hvarski statut*, pr. Antun Cvitanić, Split, 1991., 282; Mate Hraste, Antroponimija i toponimija općine Hvarske, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1, 1956., 368.

22 opere motika⁷¹ od neke Bartole, a to je zemljište obrađivao pok. Šimun Milutinić. Iste godine kupio je teren od 150 opera na otoku Visu, zatim navodi već spomenutu kuću na Visu kupljenu od Hektorovića za 150 dukata kao i zemljište na Visu koje je kupio od pok. Margarite Bartučević, veličine 12 opera. Također je i od rođaka Silvestra Bartučevića kupio 50 opera zemljišta (u Dubovom dolu), a sva navedena obradiva zemljišta (na Visu i Hvaru) dao je na vlastiti trošak zasaditi vinovom lozom. Prihode od vina utrošio je u podizanje kuće i peći u Hvaru za 150 dukata te je kaptolu isplaćivao 3 libre godišnje, te polovicu kuće i peći u Starom Gradu, koja se nastavlja na njegovu kuću, za što je isplatio svojoj rođakinji Katarini Ferra 1000 libara. Potom govori da je polovicu kuće u Hvaru u četvrti Goljava (*Gogliava*) stekao 1607. oporučnim legatom od svoje bake Marije Kiškić, što se nalazi među spisima Hortenzija Bartučevića, i da je utrošio 1400 libara na suhozid i ostale pripadnosti Ivana Petra Biloslavića i njegove sestre Katarine, a za kuću u kojoj živi i koja se nalazi iza katedrale (kula Grivičić)⁷² investirao 700 dukata te za zidove dužine 30 paša⁷³ (koraka) 40 libara po pašu (ukupno 1200 libara). Posebno ističe da od svega što je načinio od 1613., uložio je određen iznos u dukatima, međutim, na žalost u oporuci to nije točno izraženo.⁷⁴ Dio navedenih dobara stekao je po očinskoj imovini za koju kaže da je, prema zakonu, bila vrlo skromna. Stoga naglašava da gotovo sve što je stekao bilo je od vlastitoga kanonikata (dakle od prihoda koje je dobivao za kanonsku službu koju je obnašao od 8. svibnja 1607.) i za mise koje je služio za duše pokojnih vjernika) te od onoga što su mu uprihodili koloni na njegovim vinogradima, a sve je, kako ističe, detaljno zabilježeno među računskim spisima koje je pomno čuvao.⁷⁵ Iz navedenoga se može razlučiti da je Bartučević imao i svojevrstan poduzetnički talent te je svoj patrimonij, ali i zaradu iz kanonikata znao

⁷¹ Motika je zemljišna mjera i označava 435 m². Cvitanić (ur.), *Hvarski statut*, 31.

⁷² Riječ je o poznatoj hvarskoj kući, koja se naziva *Ošpidol* po kasnijoj ubožnici, a nalazi se jugoistočno od katedrale na strani Burka. U njoj su stanovali članovi obitelji Grivičić pa je u literaturi poznata i pod nazivom *Kula Grivičić*. Kuću je od svoje pratete Arije Grivičić (*Grifico*) oporučno naslijedio Andrijin otac Ivan, a od njega Andrija koji je u njoj i stanovao. Kasnije ju u posjed dobiva obitelj Grisogono u koju se udala Andrijina sestra. Krajem XVIII. st. zakupila ju je obnovljena bratovština Milosrđa te je u njoj bio smješten hvarski *Ospitale* (1801.), odnosno ubožnica koja je djelovala pod okriljem Javne dobrotvornosti do nacionalizacije zgrade iza Drugog svjetskog rata. O tome: Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 25.

⁷³ Passus-i, m. je mjera za dužinu, zemljišna mjera, korak, „paša“. *Lexicon latinitatis medii aevi*, vol. II, 816.

⁷⁴ Oporuka, fol. 4v. Na ovom mjestu oporučitelj je trebao navesti iznos u dukatima, međutim notar ostavlja točkice (...) i ne navodi točan iznos jer očito Bartučević, koji se u tom trenutku nalazi u bolesničkoj postelji, nije mogao izračunati ukupan iznos utrošenoga novca u izgradnju ili obnovu svih navedenih nekretnina.

⁷⁵ Isto.

dobro uložiti u kupnju novih stambenih i zemljišnih nekretnina na području hvarske komune (Hvar, Vis, Stari Grad, Dubovica). Zemlju je dao kolonima na obradu, pa je tako ostvarivao i znatne prihode od prinosa u vinu s njegovih vinograda koje su mu težaci uprihodili. Isto tako, kuće koje je baštinio po predcima nije zapustio (osim ljetnikovca u Visu), već ih je proširio i obnovio.

Nadalje, oporučitelj izražava želju da se od iduće berbe (grožđa) koja treba biti provedena naredne 1648. na području Staroga Grada i uvale Dubovi dol od prinosa u vinu koje treba biti prodano na području Dalmacije, gdje se može dobiti najbolja cijena, uprihodi 100 dukata i tako iduće tri godine sve dok se ne sakupi svota od 400 dukata. Njegovi nasljednici dužni su novac svake godina dati u depozit Antoinju Hektoroviću, a on je pak dužan neodgodivo i časno predati novac vjerovniku Jurju Stasiniju, a ukoliko on ne želi prihvatiti, treba pronaći drugoga cesionara koji će od navedene ukupne svote dukata dati šest posto, odnosno 24 dukata (godišnje) franjevcima samostana Gospe od Milosti u Hvaru. Oni će za taj iznos biti obvezni slaviti jednu malu misu svakoga blagdana u njihovoj crkvi na „privilegiranom“⁷⁶ oltaru, uz naknadu od 14 solida po misi za sve duše na nakanu oporučitelja. Također, obvezuje ih da izvršeni legat zapišu na kamenu tablicu i pokažu njegovim nasljednicima svake godine, a povrh toga namijenio je još 24 dukata hvarskome kaptolu, dominikancima, i augustincima, kako bi služili mise na njegovu nakanu.⁷⁷

Dakle, kanoniku Bartučeviću je očito bilo stalo da članovi svih redovničkih zajednica prisutnih u Hvaru, kao i njegova subraća u hvarskome kaptolu budu aktivni u služenju misa *pro remedio animae* oporučitelja i njegovih predaka i dobročinitelja te im je u tu svrhu i namijenio novac od prinosa u vinu iz njegovih vinograda, kako bi bio siguran da će se taj legat izvršiti. I ovdje postoji kontinuitet kasnosrednjovjekovnoga mentaliteta koji je razvidan u dalmatinskim kasnosrednjovjekovnim i ranonovovjekovnim oporukama, da što veći broj pripadnika svih društvenih slojeva, a napose klerici kao izravni Božji zastupnici na zemlji, ali i siromasi, sudjeluju u procesu spasenja duša pokojnih, molitvom, misama i milosrdnim djelima.

Nadalje, Bartučević u testamentu naglašava da je od svojih kanoničkih prihoda dao zasaditi 100 opera trsova u dolini *Dubovi Dol*,⁷⁸ iznad kojih je dao izgraditi cr-

⁷⁶ Privilegirani oltari bili su oni koje je najviši crkveni autoritet tj. papa obdario povlasticama koje su se odnosile na oproste grijeha i oslobođenje duša iz čistilišta onih pokojnika za koje su se služile mise na tim oltarima. O tome: Gjanić, *Priručnik za vršenje*, 27.

⁷⁷ Oporuka, fol. 4v. Bartučević ističe kako se navedene mise trebaju služiti za one duše za koje je on propustio moliti u razdoblju svoga kanonikata od 1607., a navedeni legat ostavlja navedenim redovnicima kako bi rasteretio svoju savjest.

⁷⁸ Lokalitet Dubovi dol je, zajedno s Maslinicom i Pelegrinom, pripadao hvarskoj komuni sve do sredine XV. stoljeća. Vidi: Cvitanić (ur.), *Hvarski statut*, 278. Od 1457. g. imanja na području Dubovog

kvu⁷⁹ oko 10 mletačkih lakata dužine, s time da u njoj don Andrija, dok je živ, slavi 12 malih misa, jednu mjesečno, a za ostalih 12 potrebno je naći jednog svećenika koji govori „ilirski“ odnosno hrvatski, a naknada bi iznosila 40 dukata godišnje. Međutim, naglašava da to kod njega samog nije imalo učinka jer crkva nije bila prekrivena, i stoga oporučitelj određuje da njegovi nasljednici trebaju izdvojiti 100 opera vina za te 24 mise, koje treba slaviti jedan svećenik iz Hvara, a ako ne želi, onda svećenik iz Starog Grada i to za jednu libru po misi. Također napominje da ukoliko rečeno ne bi izvršili, nasljednici mogu biti i privedeni pred sud kneza i providura.⁸⁰ Iz navedenoga slijedi da je oporučitelju bilo izričito stalo da se u spomenutoj crkvi, koju je dao podići, bogoslužje vrši na hrvatskome jeziku, što je očiti znak da je sv. misu (koja je inače služena na latinskome jeziku) htio približiti većinski hrvatskome stanovništvu, koje je nastanjivalo ovaj dio hvarskoga distrikta. Budući da je Bartučevićeva prvotna namjera bila da on sam služi misu u izgrađenoj crkvi sv. Stjepana (očito je govorio hrvatski jezik), ali jer crkvice za njegova života nije bila dovršena, posljedično nikada nije u njoj držao liturgiju. Stoga je sada, pišući oporuku za njega bilo važno, a to naglašava i svojim nasljednicima, pronaći svećenika (u Hvaru ili Starom Gradu) koji bi bio voljan vršiti bogoslužje na narodnom jeziku. Da bi se to ostvarilo, opet je razmišljao i kroz ekonomsku prizmu, te se pobrinuo da se navedenom svećeniku ima dati naknada i to iz prinosa u vinu sa njegovih vinograda na području Dubovog dola.

Na kraju testamenta, Bartučević navodi svoje baštinike u točnom udjelu. Tako su u jednakim udjelima nećaci Andrija i Serafin, i to u dvama djelovima, a u trećem dijelu na otocima Visu, Hvaru i u Starom Gradu Jeronim i Frane te Jelena i Hipolita, rođeni od Anzole, kćeri pok. Ivana Barbiera. U petom dijelu, u svim dijelovima jurisdikcije Hvara, Visa i Staroga Grada ovi nasljednici ne trebaju dijeliti nijednu kuću osim s Jeronimom, petim sinom rođenim od Orsoline Mikšić. Također je odredio da osam dana prije nego što umre, oporučitelj naglašava da se treba razdijeliti u svim dijelovima njegove imovine podjednako, napominjući nasljednicima da će biti razbaštinjeni (čak osam dana prije smrti oporučitelja) ukoliko se ne budu pridržavali testamentarnih odredaba, a onaj koji će biti poslu-

dola dobiva obitelj Grivičić na temelju općinskih gracija. Usp. Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 115-116. Od Grivičića su izravni nasljednici bili Bartučevići, baštineći tako i zemljišne posjede na području Dubovice. Kasnije je dio posjeda u Dubovim dolima stjecajem okolnosti pripao hvarskom kaptolu, ali i drugim obiteljima (Fanfonja i Sadri iz Zadra, Raffaelli, Čevići, Bučić iz Hvara, a u prošlom stoljeću hvarskoj obitelji Kasandrić. Kasandrićima i danas pripada sklop nekadašnjih gospodarskih zgrada u uvali Dubovica. Usp. Kovačić, *Zapisi o crkvama*, 270.

⁷⁹ Pod titularom sv. Stjepana, pape, hvarskoga patrona i zaštitnika katedrale. Usp. Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine*, 276.

⁸⁰ Oporuka, fol. 5r. O tome i: Kovačić, *Zapisi o crkvama u Hvaru*, 270.

šan i izvršavati volju njegova testamenta bit će oporučiteljev nasljednik. Nadalje, ostavlja legat gospođi Orsolini Mikšić od 100 dukata, međutim, ona ne treba dobivati navedeni legat dulje od tri godine, a nakon isteka tog perioda treba biti isključena iz njegova nasljedstva. Novac se nalazi u rukama Antonija Hektorovića, sina Ivana Frane Hektorovića kojega, „za ljubav Božju“, proglašava povjerenikom i izvršiteljem svoje oporuke, a on treba uložiti tristo dukata godišnje u vinograd iznad kojeg se može živjeti, zajedno s ostalim posjedima od miraza njegove pokojne majke Konstance.⁸¹ Ovdje se ponovno može uočiti oporučiteljev investitorski talent i želja za ulaganjem u nekretnine od kojih bi njegovi nasljednici i povjerenici imali višestruke koristi i *post eius mortem*.

Zatim kaže da je 1631. od braće pok. Silvestra Bartučevića, dobio plodan i prekrasan teren u mjeri od 18 opera, kraj njegove kuće u Dubovici i marini i dao ga je na obrađivanje jednom kolonu iz Vrboske i Kuzmi Cariću, koji su im nasilno oduzeti, te je doveo dva vještaka za procjenu, te se oporučitelj na kraju opredijelio *iure donationis* darovati navedenu nekretninu u korist Jeronima, Luke i Grifika. Na kraju testamenta, povjerenicima i izvršiteljima svoje oporuke imenovao je Ivana Andriju Nembrija, Ivana Ivaniševića te gospodina Ivanića, koji je bio odsutan.

Mjesec dana nakon sastavljanja oporuke, Bartučević je u svojoj kući u Starom Gradu, 8. listopada 1647. odredio notaru Lukoeviću da zapiše i kodicil, odnosno nadopunu oporuke, te je naglasio kako želi da se dokumenti otvore tek nakon njegove smrti. Svjedoci pri tom pravnom činu bili Jeronim Vidali pok. Jakova, Dominik Caramaneo, Fabijan Stipanić, Stjepan Zubretov, Antonio Geadrušić, Josip Polumbo iz Apulije⁸² i Petar Mihoević zvan Barkov.⁸³

Bartučevićev testament otvoren je 19. studenog 1647., u Starome Gradu, na javnome trgu pokraj kuće Jurja Dujmovića pok. Nikole, u prisutnosti notara i svjedoka svećenika Serafina Grisogona i Nikole Parničića te Petra Barbisa pok. Katarina.⁸⁴

⁸¹ Oporuka, fol. 5r.

⁸² *Gioseffo Polumbo dà Puglia*. Iz navedenoga je razvidno da su i pripadnici židovske zajednice bili prisutni u Hvaru u promatranom razdoblju.

⁸³ Oporuka, fol. 5v.

⁸⁴ Vidi Prilog 1. Zanimljivo je uočiti da prilikom otvaranja testamenta nisu bili prisutni komunalni egzaminator i izvršitelji oporuke, međutim, hvarski komunalni statut ne donosi odredbu po kojoj bi oni trebali biti sudionici toga pravnog čina.

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenoga mogu se iznijeti i neke zaključne misli o životu i djelovanju Andrije Bartučevića u hvarskoj komuni u izazovnom vremenu prve polovice XVII. stoljeća. Kako svjedoči njegova oporuka, ali i drugi objavljeni dokumenti iz hvarskih pismohrana, moguće je utvrditi da je don Andrija, koji je u historiografiji ostao zapamćen po svojoj službi operarija hvarske katedrale u doba njezine izgradnje, bio predan i pedantan u svojoj službi nadzirući pomno sve radove oko obnove i izgradnje hvarske stolnice i vodeći brigu o redovitoj isplati majstora koji su bili angažirani na izgradnji (od glavnih majstora pa sve do pomoćnih). Na temelju analiziranog primarnoga izvora, sačuvane oporuke iz 1647., zamjetno da je kanonik Andrija nadasve bio vrlo sposoban poslovni čovjek koji je uspješno ulagao vlastiti kapital stečen manjim dijelom iz patrimonija, a većim dijelom iz kanonske službe, u kupnju novih zemljišnih, stambenih i gospodarskih nekretnina, koje su mu onda donosile i znatne prihode. Bartučeviću oporuku stoga je važno promatrati i iz ekonomskoga aspekta, primjerice kada govori o kupljenim ili nasljedno stečenim zemljišnim nekretninama, gotovo uvijek naglašava da ih je o svome trošku dao zasaditi vinovom lozom, što govori u prilog činjenici da je vinogradarstvo bilo najvažnija grana zemljoradnje u hvarskoj komuni, dok je trgovina vinom donosila i dobre prihode. Prihodi od vina sa njegovih vinograda, ili primjerice vapno koje je dobivao iz vlastite vapnare na Pelegrinu, sve mu je to omogućilo da bude i pokrovitelj gradnje pojedinih sakralnih objekata u komuni (kapela, oltara ili crkava u hvarskome distriktu), ali i da angažira i financira majstore i umjetnike u izradi obrtničkih i umjetničkih ostvarenja (oltari, oltarne pale) koja su i danas ostala sačuvana u korpusu hvarske sakralne baštine. Osim toga, o svim svojim poslovima oporučitelj je uredno vodio račune i pohranjivao ih na jednom mjestu (kovčeg) kako bi u svakom trenutku mogao dokazati podrijetlo onoga što posjeduje i način na koji je to stekao, što također govori o njegovoj sistematičnosti i dobro vođenoj ekonomiji, koja su onda prepoznali i hvarski biskupi koji su mu povjerili službu operarija katedrale. Nadalje, još je jedan važan kršćansko-socijalni aspekt vidljiv iz razmatranih izvora, a riječ je o Bartučevićevoj brizi o najsiromašnijim članovima hvarskoga komunalnog društva, za koje se oporučno pobrinuo da ih se odijeva i dostojno sahranjuje, budući da je za *Kristove siromahe* o svom trošku dao podići grobnice u dominikanskoj crkvi sv. Marka. Da je ozbiljno doživljavao i svoje svećeničko zvanje i službu vidljivo je iz njegova oporučnoga zahtjeva za služenjem svetih misa za njegovu dušu, ali i duše njegovih predaka (posebno pokojne majke Jelene), kao i dobročinitelja te svih onih za koje je, zbog odlaska iz Hvara u Stari Grad, pred

kraj života propustio moliti. I u konačnici ne smije se zaboraviti njegova briga za vjerničku pastvu u komunalnome distriktu i želja da se u crkvi sv. Stjepana, koju je podigao na lokalitetu Dubovi dol, bogoslužje služi na narodu bliskom hrvatskome jeziku (za što je, prema njegovoj posljednjoj volji, trebalo pronaći svećenika koji govori *ilirski* odnosno hrvatski), u čemu se prepoznaje njegova pastoralna bliskost s narodom, ali i šira svećenička senzibilnost.

Iz svega navedenoga možemo zaključiti da je don Andrija, koji je bio potomak ugledne obitelji Bartučević, bio jedan od onih crkvenih dostojanstvenika koji su svojim životom i djelovanjem ostavili značajan trag u hvarskoj kulturnoj, ekonomskoj, crkvenoj i religioznoj povijesti.

Prilog 1.

Oporuka hvarskoga kanonika Andrije Bartučevića

Kaptolski arhiv u Hvaru, sign. VIII d., 36, fol. 1r-5v.

U tekstu se koriste:

- a) Oznaka [...] za intervencije prepisivača te kada je dio teksta nečitak;
- b) Oznaka [] kada je dio teksta dopisan između redaka ili kada je tekst dopisan na margini, a pripada tekstu;
- c) Oznaka < > kada je dio teksta u dokumentu prekriven;
- d) Oznaka () kada sam bilježnik stavlja određeni dio teksta u oble zagrade;
- e) Znak (!) kada određena riječ, koju je bilježnik obično pravilno zapisao, na nekom mjestu ima pogrešan gramatički oblik ili je zapisana neuobičajeno;
- f) Znak (?) kada riječ ili kratica nisu razriješeni sa sigurnošću.

(Fol. 1r)

In Christi nomine. Amen. L'anno della sua salutifera natiuità 1647, il giorno ueramente di Venere, 20. del mese di settembre, nella indictione duodecima. Fatto in Città Vechia in casa del reuerendo signor domino Andrea Bertuzzi dà lui alle proprie spese come dalli instrumenti publici si trouarà fabricata. Doue giacendo in letto al quanto opresso come uedo io nodaro publico infrascritto et li acompagnati testimonii alla presenza sua et ultima uolontà di febre, pero sano gracia al Signore di senso, intelletto et di quello dispositione, benche del 1613 hauesse lui disposto delli beni suoi apresso gli atti del quondam reuerendo domino Pietro Fabio all' <hora> nodaro publico et curatore di Pitue qual testamento per li comandi della giustizia ilico lui reuerendo passato da questa à destinata uita trouato ben custodito nè uigio-

lato di bolli in diuersi fogli esistente fù mostrato ad esso reuerendo Bertuzzi dal reuerendo signore domino Zorzi Fabrio suo nepote in la sua cassa con altre scritture per effetto non hauesse briga di quello, hora modo tutto esso testamento et li suoi legati in quell' apparenti cassando et annullando laudando quello nel rimanente in forma consilii, dà esser essequito in tutte le sue parti ut stat et giacet, benche laudato nella detta Polonia sua sorella al hora à quello presente et esso reuerendo al suo testamento dal detto reuerendo Fabrio, ragion non si sà straciato et gitato al uento laudando dice in forma consilii la condicione et perpetuo fidei comisso à lui dà lui reuerendo in essi atti con molta dichiarazione espresso et questo dice hauendo rimanente annullato quanto alli beni per esso reuerendo Bertuzzi comprati cosi qui, come à Lissa et Liesina, che essa conditione uaglia per la distanza del tempo del 1613 fino la presente di quanto con la esposizione di legati pii, che nel presente suo testamento intenderà legal sii alli duoi figlioli Andrea et Seraffino fratelli quondam signore Geronimo Grisogono d'esso reuerendo Bertuzzi ex sorore quondam domine Ipolite come delli signori Andrea et Francesco, Ipolita et Ellena procreati colla domina Anzola figliola di misser Zuane Barbier l'anno del 1645 persori con altro compagno nel canal di Lissa non si sà comè.

Di quanto con essi legati nel presente suo testamento li legara, nè meno ponderi nè uaglia in alcun uigore esso perpetuo fidei comisso apparente nel detto testamento appresso gli atti del detto reuerendo signor pre Fabrio. Raccomandando primieramente l'anima sua all' altissimo Creatore et alla sua Madre Vergine Maria dalla Corte Celestiale intende così in ogni modo il suo corpo sia illico portato in una barca alla città di Liesina et iui riposto nella arca terzia contandosi dà mezzogiorno in borrà qual s'attroua sotto la santissima croce, et gli suoi santi apostoli doue li è rimanente il cadauere del quondam magnifico reuerendo signor domino Geronimo Chischich suo barba materno. Al suo obsequio delle sue presente entrade di vini di questo luoco et di Duboui Dol, sian compradi torzi grandi dodeci et cento ordini pur di cere bianche, cadauno di peso lire quatro, candelette à suficiencia, si per il venerando Capitolo et cere, (**fol. 1v**) come per il rimanente ni si attoruarà tal giorno al suo obsequio, douendosi illico uendere tanto uino sudetto per il pagamento di quindici quarantane in ragione di soldi duodeci la messa, li quali sono cinque per anima del detto testator, cinque per anima del suo padre quondam signore Zuanne, signora Ellena sua madre, et altri suoi benefattori, per li quali tacto di consienca (!), benche con ogni fede di Dio atestà non hauesse posto prece alla sua Diuina Maestà per anima loro, altri cinque saranno per quelle anime che detto reuerendo hauesse mancato con la sua residenca, ad essa sua chiesa, benche le sue settimane sono state te-

nute à nome del detto reuerendo et da lui sotisfatte, mà ad bonum esse del che instituisse illica comissarie et essecutori d'esse quindecim quarantane il reuerendo capitulo, se fossero renitenti li suoi heredi à tal sotisfatione honorata pia et religiosa col la conuentione d'essi suoi heredi à quello illustrissimo tribunale. Item disse hauer fabricata una capella nella chiesa di San Marco alle proprie spese iuista l'infrascritto fatto, gia anni decorsi celebrato con esso reuerendo et li molti reuerendi padri di quel conuento, et saldate le partide della spesa in quelle fatte postoli anco sopra l'altare, una pala senza esser dorata per la pouertà sua et parendoli esser un puoco angrista ouer stretta, uedendosi cosi in effetto altare, hauer fatto fare un'altra pala più ampia per riponer quella nel sudetto altare, che cosi starà ben à misura (!) delli artefici pure sopra l'altare della capella delli quondam signori Griffici autori d'esso reuerendo del quondam signor Zuanne suo padre, doue ui è la effigie di San Carlo, obliga li suoi heredi illico dopò la sua morte sia senca altro ostacolo ne dilatione di tempo leuada l'istessa pala dal altar di San Geronimo in San Marco, è riposta sopra l'altare sudetto di san Carlo, ciò solo l'adornamento d'essa pala, poi che pitura per sua porcione et delle sue tre cognate Lucia, Geronima et Margarita il signor Pietro Fanfogna nobel di Zara, in quarta parte herede delli detti signori Griffici ha ordinato la pitura, et l'oro per dorarla al reuerendo padre fra Francesco Giurich che lui li farà buono il tutto, et quella pala ouer l'adornamento d'essa finita à san Marco si douesse illico far poner dalli suoi heredi con figura di Giuda, se non uol altrimenti, à maistro Pietro Dutich, dal detto reuerendo pregato per metter uno <è> l'altro adornamento di pale come dal debito suo appare per una seria per detto reuerendo celebrata, et nella detta capella hauendo fatto poner à sue proprie spese quatro sepulture per li poueri di Christo, et la quinta per riponer l'ossa del domino Zuanne suo padre permanenti in una arca, ò sepultura al in contro di detta capella sopra quella un scudo con un leone niente di meno di sua ragione e di suoi antenati et nella detta riposte le ossa del detto signor suo padre; sera quella quinta sepultura tutta per le ossa di poueri di Christo, per la quale sepultura hauendo fatto portare anco alle sue spese le gradelle dà Corzola (**fol. 2r**), uol et ordina, che subito sian poste per comodo d'essi poueri di Christo, parendoli cosi per una parola di auiso questo mese d'Agosto passato del reuerendo padre fra Geronimo Antiquario hauer lui reuerendo padre lui assente Bertuzzi dalla città in edificio et comodo d'esse sepulture speso lire ottanta cinque di picoli uol in ogni modo dal suo herede ò heredi sia del entrate di Duboui Dol datoli tanto uino à prezzo corente della città, obligando li suoi heredi perpetuis futuris temporibus, con far poner una tauola di piera alla destra del altare di detta chiesa di San Marco di obligo <anco> perpetuo che uiua à

detti reuerendi di cellebrar una messa di San Geronimo ad esso altare per le anime secondo l'intentione del detto testatore è dal suo herede cosi anco ogni venere in settimana, somministrati (!) soldi duodeci per carità dessa messa, et così nelli anni futuri accressendo essa carità di essi soldi duodeci debba il suo herede, et sarà tenuto somministrare (!) al tutto così é perché del 1618. il detto reuerendo Bertuzzi per instrumento publico nelli atti di questa cancelaria à cesso per carità le duodeci messe basse da essi reuerendi padri douersi dire cadaun anno in detto giorno nella detta loro chiesa per li benefattori del detto reuerendo et secondo la sua intentione et così dalli medesimi monsignori reuerendi padri accettato in liuello di lire quatro solidi duodeci per una parte delle sie stancie di un luoco detta Galia in questa terrà di ragione del detto reuerendo Bertuzzi, uol ordina, et lassa, et anche questo obbligo d'essi reuerendi padri sia agionto ad essa pietra lapidea, perché non hauendo tal obbligo uistori dal detto reuerendo nella loro sachrestia non lo essequiendo, ne anco iui annotato, il terzo anco obbligo, che è il principale della quondam signora Ellena Bertuzzi madre del sudetto testatore legatoli per la sua ultima uolontà del 1632 apresso gli atti di signor Nicolo Doimiceo nodaro publico per ricompensa d'un aniuersario nel suo obito, et altre messe basse come in quello al qual s'abbi relatione benchè il detto reuerendo fatti conti con il reuerendo padre frà Geronimo Antiquario fù priore, mi pare l'anno 1634 li hauesse detto legato adimpito con tanti uini di Duboui Dol benchè non uista la memoria di essecutione d'esso legato sulla tolella delli aniuersarii, che tengono nella sechrestia, uol ordina, et così intende che dal suo herede sia accressiuta questo obbligo per sua puntual essecutione perpetua d'essi padri accio affisatori ad essi loro obligi pasino al detto altar di San Geronimo et non altroue in detta la loro chiesa celebrasse le messe poi che anco il liuelatario d'esse sie stancie in Galia non manca annualmente d'esse lire quatro soldi sedeci onerando per la essecutione della celebratione d'esse messe la consienca delli medesimi reuerendi padri d'esso (**fol. 2v**) conuento quando delli suoi heredi à tempi descritti in essa pietra non si uedesse essecutione d'essi monsignori reuerendi padri si nel aniuersario della signora Ellena sudetta come nelle messe duodeci basse per esso liuello siano astretti con figura di Giuda il farlo legando per le lire duodeci annuali del aniuersario, et messe cadaun anno questa summa d'esse llire duodeci le sia di uendemie ogni anno detratto tanto mosto à prezzo che correrà à denaro contado della propria uigna d'essa quondam signora Ellena posta à Lissa in Vino poglie lauorata al mal quinto da Simon Ghisdaucich et così stà detractione ogni anno futuris temporibus in espositione sopradette sue ultime uolontati medius consultus, perché essi suoi heredi non trauaglin ogni anno nella sopradetta maniera per libe-

Baldassarra d'Anne: Bogorodica sa svecima, oltarna pala koju je Bartučević naručio za kapelu koju je o vlastitome trošku dao izgraditi u crkvi sv. Marka, danas na glavnom oltaru župne crkve u Svetoj Nedilji

rarli dà tal agrauio con proprio peculio, uol ordena et lassa che il presente anno fatta la racolta doue meglio uendita si sentirà di uini, iui uenderne alla suma di ducati cento è nonanta è dar quelli subito à censo francabile al signor Zorzi Stasini, è non uolendo lui accetarli, che li monsignori reuerendi padri accenati di San Marco, quelli poi seguitando della Madona delle Gracie di reuerendi padri anco di San Nicolo et finalmente il venerando capitolo di questa catedrale, quarto legatario a ducati doi l'anno per ricompensa d'aniuersario perpetuale, et altre messe come in esso testamento della quondam signora Ellena sua madre douessero trouare altro sicuro censionario d'essi ducati otto al anno per adempire esso loro obligo ne che patisca per mancamento loro l'anima d'essa quondam sua madre, et altre anime da essa espresse nel detto suo testamento al che il herede ò heredi douessero illico far uendita d'essi uini alla summa di lire ottocento è uinti quatro soldi otto che poni il censionario di quelli prontamente à sio per cento pagar è sotisfar esse quatre chiese d'essi ducati à otto all' anno per esso aniuersario, et messe il che non facendo per potersi astringere, illico da essi legatarii, essi suoi heredi oltre cio anco restaran priui et sarano priui della sua heredità, quanto di quelli beni dal detto reuerendo aquistati, cosi qui à Liesina et à Lissa, niente di meno espressamente uol che illico dà essi legatarii sii fatto inuiar detti uini dà questa sua caneuia per uenderli, è dar per effetto sudetto al accenato censionario senca che dà alcuno d'essi suoi heredi ui sia per detto trauallo di uini dato alcuna molestia mà questa ultima sua uolontà inresolubilmente essequita. Item disse hauer à sue proprie spese fabricata una capella nella catedrale intitolata Santa Madalena, non però copertola di trauamenta ò altra materia, che gli artefici dicessero esser miglior riuisita à questa spesa non agrauando li suoi heredi il farsela, et ponerui in quella un altar di piera bianca, che cosi uol ordena, et intende sia fatta da maistro (**fol. 3r**) Zuanne Pomenich dà Corzola, uol che dalla uigna di quelli capi comprata di grandezza forse al prsente s'attroua oppe-re trenta quatro, lauorata al presente alla mità per li fratelli Lapceuich dà Verbosca et essi capi comprati nel teren del detto reuerendo dalli monsignori reuerendi padri di San Marco è da lori intromessi per loro credito al quondam Antonio Gasnouich del più anco è per obligo del instrumento publico apresso signor Nicolo Doimiceo hauessero detti fratelli piantato et di quello risponder il terzimo anco di esso annualmente detratta essa spesa si per la pittura come l'adornamento di detta pala ad esso Pomenich, agiongendo à tal spesa detratto la zappasion d'una vigna in moççe grande dal detto reuerendo comprata l'anno 1622; comprate li capi ad estimo di periti dal quondam Simon Milutinich anco col sopra auanzo alle spese della coltura d'essi capi annualmente sia detratta essa parte di entrade et impiegada con quella dalla

uigna accenada lauorada per li fratelli Lapceuich et impiegato esso denaro cosi la coperta come per la pitura et adornamento di detta capella et di questa essecutione è buon senso di carità uerso gli honori della sua devota memoria. Lassa li suoi commissarii per poter astringer essi suoi heredi le tre dignità di detta catedrale delli quelli cosi fidandosi et riuerentemente supplicandoli dalla parte di Dio hà astringer detti suoi heredi et apostata l'aiutà giudicial decreto à questo ponto di testamento non altro nome con due modi uno diretto ad essi Lapceuich et l'altro ad essi suoi heredi gli consegnassero cadaun anno il dominical diretto dalle dette sue vigne e quelle impiegado nella perfettamente d'essa capella auertendo li signori commisarii, esserui in buona parte di calcina nella sua calcera in Spilizze et à Pargia dalla parte di mezzogiorno à lito dil mare in San Pelegrin di sua ragione la quale sia condotta col esito del presente anno et li futuri d'esse vigne al luoco doue si douerà fabricare honerando le conscienze delle dette tre dignità à non mancare dà canto loro con detti effetti perche sii ridutta in perfetione essa fabrica di detta capella, nella qual capella ogni prima domenica del mese douera dal suo herede farsi celebrare una messa bassa la carità della quale douerà esser somministrata quel tal giorno dalle dette signate tre dignità del detto venerando capitolo che saranno lire sette soldi quatro per detta lemosina, per la quale douerà dopò le presenti vendemie esser accessiuto tanto uino per esser uenduto et dato à censo delle quelli il censionario douerà pagare essa una messa al mese che si celebrerà et दौरа celebrarsi il giorno di uenere à memoria della passione di Christo per li benefatori (!) del detto reuerendo testatore, è nel fine secondo la sua intentione. **(Fol 3v)** E perche il detto reuerendo Bertuzzi testatore hauendo gia al quanti anni del 1622 come dalli conti si trouerà con le sue scritte alla città contato per pagamento di una muracha con il suo luoco ouer riuo sino al mare posta à Lissa dalla banda di mezzogiorno della casa di stacio del quondam signor Gazzaro Angelini, ha per ualor et estimo d'essa muracha et luoco in più partide contate lire mille è nouecento et più che non li souiene al presente quelle contate alla signora Alba del quondam signor Tomaso Berislauo al quondam reuerendo signor domino Nicolo suo figlio et al signor Geronimo secondo figlio al presente uiuente per esserli fatto l'instrumento di uenditá né mai con tante promissioni uenuto à tal effeto anzi sotto il regulazione del medesimo signore Marco Antonio Soranzo conuenuti al suo tribunal detti fratelli et madre con la presentatione d'essi conti in più sfogli, nè da loro negati mai, benche tutti non sottoscritti in poca quantità nelo hauer il detto reuerendo ne più ne meno come afferma in consienza sua apostato in essi suoi conti, per tal effetto decretati dal detto signor Soranzi non poder esso stabile esser alienato ad alcuno stante la loro promissione

che al detto reuerendo testatore ancor ciò questo permanente trà il detto reuerendo et esso signore Geronimo et Alba sua madre, uole per ciò conuenuti in giudizio essi Berislai siano compulsi una delle dui ò contare il dennaro sudetto apparenti in essi conti, alli heredi ò farli l'instrumento di alienatione d'esso stabile, ò risborso del sopra più del ualsente d'esso stabilli contatoli, è ciò da esser astretti detti Berislai dal suo herede ò heredi illico in pena di priuacione della sua heredita ipso facto è perche detto reuerendo testator dice hauer comprato una casa di copi coperta dalla parte di mezzogiorno del 1622 della casa del quondam domino Tomaso Vidali dalli signori Giovanni Francescho Hettoreo domini Vincenzo et Antonio suoi nepoti la quale detto reuerendo presente dà diuersi non essendo stato molti anni à Lissa presente precipieco èt rouina del tetto il quale carità non uolendo uadi di male, uol ordena et lassa primieramente non uolendo detti Berislai far alli suoi heredi l'instrumento di alienatione, condanando esso Bertuzzi ad essi Berislai ogni censo giusto del denaro che han' tenuto presso di se uiolentemente douesse farseli far esborso di quanto per essi conti sono debiti qual fatto illico si douerà procurare con la signora Annastasia, et à quondam signor Tomaso Vidali la qual più uolte hà fatto instancia ad esso reuerendo testatore perche à stima li alienasse essa casa comprada dalli detti Hettorei qual denaro anco dalli suoi heredi riceudo dalla detta signora Vidali attrouandosi in circa ducati cento è cinquanta à bene à male del 1637 apresso misser Nicolo Chiupin dà Spalato habitante al presente à Lissa come dalla scrittura del mese di dicembre 1637 dalla giustizia con altri conti in questo proposito frá le scritture di detto reuerendo testatore si trouarà nel suo forciere delli conti chiaro consta, hauendo esso reuerendo testatore riceuto, et non messo la fretanza del passo à questo luoco riceuto (**fol. 4r**) dal detto misser Nicolo lire otto et alcune veste di ciuolle à conto de i guadagni d'essi ducati cento è cinquanta non posti in hauer del detto Chiupin, quali al presente per alhora bonificandoli, uole esso testatore nel rimanente sia astretto à questo illustrissimo tribunale, cosi per il capitale del 1637 del mese di dicembre come per li guadagni et riscossi senza altra dilatione di tempo radunato primieramente à un monte il denaro esistente apresso detti Berislai, poi il prezzo della casa, et il capitale con li guadagni delli ducati cento è cinquanta esistente apresso il detto Chiupin sii illico con riponer il denaro scosso di detta ragione apresso il signor Antonio Hettoreo del signor Giovani Francesco in deposito dalli suoi heredi fatta far una calcara di spacio di brazza noue in alcun luoco nella parte di San Pelegrin, et fatto fare un disegno di cartone dà maistro Pietro Dutich marangone, della longeca et largeca del luoco ò horto esistente à Lissa, dalla parte di leuante del giardin di signori Vidali, et sopra quello fabricarui col detto denaro

con la inteligenza del fatto del detto signor Antonio Hettoreo, et così la supplica á fauorirlo et fabricar essi heredi una casa à doi toleri col detto denaro il che lo doueran fare che così deto reuerendo li prega à farlo per ben loro di essi signori Andrea et Seraffino suoi nepoti et di altri quatro pro nepoti costi con la prole della detta signora Anzola et esso signor Zuanne, il che, et qual legato lassa detto signor Bertuzzi pro equali porcione ad essi nepoti è pro nepoti pro equale porcione con la espresa condicione del perpetui fidei commissio dichierito nel testamento apresso gli atti del detto quondam reuerendo pre Pietro Fabio, nè in altro modo per facendolo questo il detto reuerendo per carità ad essi suoi nepoti et pro nepoti sapendo non hauer casa di stacio à Lissa et quando detti suoi nepoti, et pro nepoti mancassero al essecutione de questa tale loro propria carita uno ò alcuno di loro quel tal mancatore sia ipso facto decaduto della gracia del loro barba testatore, et ne subintrino quelli che liberamente et con obediencia uorano far per l'edificio d'essa casa et essecutore del presente legato serà il detto signore Antonio Hettoreo è perche narando il reuerendo testatore di hauer comprate à proprio peculio primieramente et fabricata come si uede la casa del 1627. (con le muraglie à torno di quella di asai ualuta, li capi nel fondo suo circa oppere trenta sei del 1632 dali reuerendi padri di San Marco posti in Rudina ouer Scudgliual le oppere uinti doi di capi, niente di meno laboratorii l'anno 1622 dal quondam Simon Milutinich dá signora Bartola uno tereno d'oppere cento è cinquanta situato sopra l'isola di Lissa del 1622. La casa accenata per ducati cento è cinquanta dalli signori Hettorei sudetti et sopradetto terreno comprato dalla quondam signora Margarita Bertuzzi, piantatone circa oppere duodeci di uigna, et pur del 1622. dal quondam signore Siluestro Bertuzzi suo germano oppere cinquanta di terreno et quello il tutto piantato à proprie spese come lo dice in consienza [il detto testatore col entrate d'esso canonicato quelli istesi anni come la uerita consta] nelli infrascritti di alienazione in questo oppere spesone nel edificio di uno forno è casa del 1614. liuelata dal detto reuerendo à lire tre all' anno dal uenerando capitolo di questa catedrale di ducati cento è cinquanta in circa et nella mezza casa et forno qui in Cittàuechia contiguo alla sua casa, datone per uguaglianza di lire mille alla signora Cattarina Ferra sua germana, la mittà d'una sua casa posta nella città di Liesina in Gogliaua legata del 1607. al detto reuerendo testatore apresso gli atti del quondam signor Ortensio Bertuzzi dalla quondam signora Maria Chischich sua aua materna et spesone qui in la muraglia et altre aderenze dal signore Giovanni Pietro Biloslauch et Cattarina sua sorella essistente in questo luoco circa lire mille è quatro cento et nella presente sua casa circa ducati settecento in sù oltre gli altri miglioramenti fatti dal detto reuerendo di propria spesa nella torre nel

Borgo della città ciò in salizarla carta, et altro, et in circa in passa trenta di muraglia à lire quaranta il passo, hauendo recoperta tutto il fatto del 1613. à proprie spese che ariua a ducati numero del denaro suo proprio agregato nella facolta paterna che à cauarlo secondo la legge poca heredità paterna ui restarebbe háuendo anco esso reuerendo testatore speso del proprio canonicato in agiuto alli colloni delle vigne paterne à miera di ducati come si potra uedere nelle sue scritte di ricepute fatte dà essi colloni al medesimo reuerendo testatore. Non hauendo con gli effetti del detto suo canonicato soccorso al beneficio come era tenuto di sacrificii per quelle anime dal 1607. che fù elletto canonico à 8 di Maggio del che tenendosi leso et offeso in sua consienza et per sgrauio di quella uol ordena et lassa che l'anno 1648. fatta la racolta delli vini cosi qui à Città Vechia come nella valle di Duboui Dol, et in quella et le altre ne sia fatto un monte di ducati cento di uini delle sue entrate et uenduti in Dalmazia doue sentirà miglior auantaggio et cosi anco li anni tre susequenti dalli detti suoi heredi et quando al hora ui saranno radunati ducati quattrocen- to cadaun anno douendosi dare in deposito al detto signore Antonio Hettoreo quelli di quali lui signore Antonio douerà darli à censo francabile al signore Zorzi Stasini ó non uolendo lui accetarli trouar un altro censionario sicut con ducati sei per cento et di quelli cadaun anno far nel esborso alli medessimi reuerendi padri della Madona di Gracie della città di Liesina con le solene riceude di uolta in uolta ricompensa di quali ducati uinti quatro saranno tenuti et cosi obligandoli detto reuerendo testator celebrare (!) nella loro chiesa al altar priulegiato ogni giorno feriale nell' anno una messa bassa à ragione di soldi 14 l'una per tal carità, et ciuanzando anco d'essi giorni feriali di essi ducati uinti quatro al anno corenti saran tenuti essi padri suplire il uanente con esse messe basse per quelle anime et secondo la intencione che li tiene al presente detto testatore douendosi per tal essecutione apponer dal canto del altar il detto annual obligo, sopra la pietra inscrizione delle sue lettere di tal loro obligo annuale, et cosi presentarlo ogni anno essequido ad essi suoi heredi et oucando alcun sinistro errore di essi suoi heredi à non cauasse dal corpo di nominati suoi stabilli à censo per esse messe sian priui della heredità di nominati beni dà lui aquis- tati et inuestiti nel più d'essi ducati uintiquatro il venerando capitolo di reuerendi padri di San Marco et di San Nicolo con obligo di dir ogni anno per esso sopra piu di essi ducati uinti quatro sopra più tante messe à precio sudetto è secondo la inten- tione del detto reuerendo applicar essi sacrificii, et sic omni meliori modo etc. Et perche il detto reuerendo Bertuzzi testatore à piantato nella Valle di Duboui Dol col ossito che delle sue entrate canonicati dette oppere cento di vigna che sopra quella fatane una chiesa circa brazza dieci di longeca Venetiani, con effetto di celebrare

detto reuerendo uiuente messe basse dodeci, una al mese, et le altre dodeci trouasse un religioso ilirico alla summa ducati quaranta al anno, questo effeto nel detto reuerendo non hauendo sortito effetto per non hauer coperta detta chiesa nè tam poco esso reuerendo ilirico ordina uole, et lassa che li infrascritti suoi heredi debbano ogni anno detrazer dal corpo d'esse opperete cento di uino esse messe uinti quatro le quale dourà celebrare uno sacerdote di Liesina, et non uolendo un altro di Città Vechia à lire una per messa d'essrli dati illico fatta la raccolta dalli detti suoi heredi in mancamento possino esser conuinti al tribunal di questo illustrissimo signore conte et prouidur et così cadaun anno perpetuis futuris temporibus. Il rimanente sino delli infrascritti suoi heredi uniuersali pro equali porcione cioè al signor Andrea Seraffino, et questo seran doi parti la terza così sopra l'isola di Lissa come di Liesina, Città Vechia alli signori Gieronimo et Francescho procreati con la signora Anzola figlia del signore Zuanne Barbier, et Ellena, et Impolita (!). Item per quinta parte sii data dalli detti suoi heredi in tutte le parti della giurisdizione di Liesina et Lissa et Città Vechia nisuna casa eccetuata à Geronimo quinto figliuolo procreato con la signora Orsola Nicolini sopra di che ne segui molti giudicii et ad detto reuerendo testatore giorni otto auanti di quello passo da questa alla miglior uità impose il detto reuerendo testatore douerlo fare pro equali porcione di suoi beni alche opponentesi detti heredi siino ipso facto dicaduti dalla sua heredità et quello che sarà obediante alla essecutione della uolonta del presente testamento sia herede del detto reuerendo et così etc. Item lassa iure legati che alla signora <Orsa Nicolini sii cassato sudetto in tre è non piu anni continui dal corpo di tutta heredità> [Orsa Nicolini sii cauato sudetto in tre anni è non piu cessa sii dal corpo di tutta la heredità] ogni anno ducati cento in uità et in morte con esser riposti cadaun anno nelle mani del signor Antonio del signor Giovanni Francescho Hettoreo il qual intituisse per amor di Dio commisario et essecutore per douer inuestirli essi ducati tre cento in una vigna sopra la quale possa uiuer annualmente con li altri beni dotali della quondam signora Constanza sua madre et così etc. Item disse hauerli li signori fratelli quondam signor Siluestro Bertuzzi dal 1631. fatto l'intaco di molto terreno così appresso la casa in Duboui Dol come alla marina apparente alla relatione di manoscritti di publici periti come anco d'uno terreno frutifero et bellissimo dal 1614. dà lui reuerendo locato à un certo collono dà Varbosca et Cosmo Zarich à uiolenza toltolo che era di opperete disdotto sopra di che hauendo detto testator toltole due periti con le diuisioni di casa, et uistor esser di ragione del detto reuerendo testatore con questo presente testamento iure donationis qual si dice inter uiuos ne mai si possa solgier per alcun disgusto di detti terreni detto reuerendo testator per se here-

di et successori dona cede et renuncia alli detti signori Geronimo Luca è Griffico et cosi etc. et cosi per hora disse detto reuerendo testator in questa carte per quanto li è accorso à mente hauer perfezionato il presente suo testamento scritto di mano di me Nicolo Lucoeuich nodaro publico per esser sottoscritto primieramente dal detto testatore poi dà me nodaro è dalli seguenti testimonii, essendo io Nicolo Lucoeuich nodaro sudetto prontissimo se occoresse farglie alcun codicillo non mancar uolendo che la condizione espressa nel testamento nelli atti del quondam domino Pietro Fabio uogli et la presente qui in questo in tutte le parti confermato il che non ualendo per testamento uaglia per codicillo, ò ogni altra sua uolontà pur che sia essequita ut stat et iacet. Instituisse nel presente testamento li suoi commisarii et esecutori gl' eccellentissimi signori Giovani Andrea Nembri et signor Giovani Gioancio, et in luoco suo per sua assenza il signor ? Iuaneo.

Io domino Andrea Bertuzzi canonico essendomi preletto il presente testamento dal signore Nicolo Lucoeuich alla presenza di testimonii affermo il tutto

Io Tibaldo Rinaldi fui presente al presente codicillo ò ueramente gionta del testamento pregato cosi dal predetto testatore mi son sottoscritto.

Io Nicolo Duimouich del signore Zorzi fui presente al presente codicillo ò ueramente gionta del testamento pregato cosi dal predetto testatore mi son sottoscritto.

Nel nome di Christo amen. Anno della sua nattiuità 1647. Indictione XII^a à 9 ottobre fatto in Liesina à Città Vechia in casa d'habbitatione (!) del medesimo reuerendo signore pre Andrea Bertuzzi canonico della catedrale di Liesina doue il detto medesimo reuerendo signor pre Andrea alla presenza delli infrascritti testimonii presento à me Nicolo Lucoeuich di Venetia autorità nodaro publico la presente carta esponendo esser il suo codicillo ò ueramente gionta del suo testamento non intendendo sia apperto fino che non sia passato dà questa à miglior uità. Presenti li signori Gieronimo Vidali quondam signor Giacomo, Domenico Caramaneo, Fabian Stipanich, Steffano Zubretou, Antonio Geadrusich, Gioseffo Polumbo dà Puglia et Piero Mihoeuich detto Barcho testimonii.

Adi 19. Nouembre 1647.

Fatto in Liesina à Città Vechia in Piazza publica presso la casa del signor Zorzi Duimouich quondam Nicolo doue alla presenza di mè nodaro et testimonii infrascritti infrascritto il reuerendo signore domino Seraffin Grisogono perche sia apperto il presente testamento à fine etc. presenti acciò il reuerendo pre Nicolo Parnicich et signor Pietro Barbis quondam signor Cattarin testimonii.

Ostaci crkve sv. Stjepana na lokalitetu Dubovi dol

Zrinka NOVAK

A CONTRIBUTION TO THE BIOGRAPHY OF HVAR'S CANON ANDREW BARTUČEVIĆ (BERTUZZI) (1584 - 1647)

The focus of this article is life and work of Andrew Bartučević, Canon of Hvar. Andrew is a descendant of the Bartučević noble family which originates from Apulia (Italy). He was born in 1584, and after his study in Italy (University of Bologna or Padova), he returned in Hvar and entered the canonical service on May 8, 1607. From 1613 until his death, he served as the operator of the Hvar Cathedral (church revenue collector and economic affairs supervisor). Bartučević was personally engaged in supervising the renovation and construction of the Hvar Cathedral (facade, apse) during the first half of the seventeenth century. He carefully supervised the masters, concluded contracts with craftsmen from Korčula and other places on the eastern Adriatic coast and in Venice, paid them compensation for the work performed, but also hired artists to make altars and altarpieces in Hvar Cathedral and the Dominican church of St. Mark. The article also contains a qualitative analysis of Bartučević's last will, which shows that Canon Bartučević was also a talented entrepreneur who invested his income in the purchase of new residential and land real estate in the commune of Hvar (Stari Grad, Hvar, Vis), where he also cultivated vineyards. The wine from his vineyards brought him a good income. He also built a lime kiln on the cape of St. Pelegrin. He invested the proceeds in ordering works of art, but also took care of the spiritual goal and left a considerable amount to communal monks (Franciscans, Dominicans and Augustinians) and members of the Hvar Chapter to serve the masses *pro remedio animae testatoris* and his ancestors and benefactors. His testament (of September 20, 1647), which is kept in the Chapter Archive in Hvar, is a valuable source that witness ecclesiastical, economic, cultural and spiritual circumstances in contemporary Hvar. The author is analyzing this testament and at the end giving the full transcript.

Keywords: Canon Andrew Bartučević; Hvar; The Commune of Hvar; cathedral; testament; early Modern Age